

PISANI SÂNGEORZENE

REVISTĂ DE SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ

ANUL II, NR. 16, DECEMBRIE, 2013

În acest număr:

LAURENȚIU OANEA, IOAN TALOȘ, ALEXANDRU DĂRĂBAN,
ZAHARIA BÂRSAN, FILIMON SIMINIC

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL II, NR. 16, DECEMBRIE 2013

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33, jud. Bistrița-Năsăud; E-mail:
florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
alexandrudaraban53@gmail.com

TEHNOREDACTARE: *Alexandru Dărăban*

COPERTA I: 1 DECEMBRIE 1918

**COPERTA IV: Membrii Consiliului Național în mijlocul voluntarilor ardeleni, București,
2 decembrie 1918 (Fotografia provine din Arhiva Arhiepiscopiei Ortodoxe din Cluj-Napoca)**

ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 – 8229

Rezoluțiunea Adunării Naționale de la Alba-Iulia

din 18 Noembrie / 1 Decembrie 1918

- I. Adunarea Națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanți lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 18 Noembrie / 1 Decembrie 1918, chemați și uniți ca toți românii și ca toți teritoriilor locuite de dânșii cu România, Adunarea Națională proclamă în deosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre.
- II. Adunarea Națională rezervă teritoriilor sus indicate autonomis provizorie pînă la instituirea Constituției noi aleasă pe baza votului universal.
- III. În legătură cu aceasta, ca principiu fundamental la alcătuirea noului Stat Român, Adunarea Națională proclamă următoarele:
 1. Deplină libertate națională pentru toate popoarele contacitate. Încare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin îndreptățiții săi și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legislative și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor, ca la statul său.
 2. Egala îndreptățire și deplină libertate autonomis confesională pentru toate confesiunile din Stat.
 3. Încăputinarea însăși a unui regim curat democratic pe toate terenurile vieții publice. Votul este sacrosanct, egal, secret și comunis, în mod proporțional pentru ambele sexe în vîrstă de 21 de ani la reprezentarea în comunis, județe și parlamente.
 4. Desăvîrșită libertate de presă, asociere și întrunire, liberă propagandă a tuturor gîndurilor emeneste.
 5. Reformă agrară radicală. Se va face conștientizarea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. Pe baza acestei conștientizări, desfrîndu-se și în domeniul dreptului de a micșora alipă trebuință largîndu-se, se va da posibilitatea țărăniului să-și creeze o proprietate (casă, pămînt, pădure) cel puțin atît, cît să poată mușca el și să înălțăm Prinipiul conducător al acestei politici agrare e. pe de o parte promovarea nivelării sociale, pe de altă parte protejerea producției.
 6. Muncitorimii industriale se asigură aceleași drepturi și avantajuri, care sînt legitime în cele mai avansate state industriale din apus.
- IV. Adunarea Națională dă expresiune dorinței sale ca Congresul de pace să încuviințeze comuniunea națiunilor libere în organizarea raporturilor internaționale.
- V. Românii, adunați cu această Adunare salută pe frații lor din Bucovina, scăpați de sub jugul monarhiei Austro-Ungare, și uniți cu țara mamă România.
- VI. Adunarea Națională salută cu iubire și entuziasm liberarea popoarelor subjugate pînă aci în monarhia Austro-Ungară, apune națiunilor: cehoslovacă, austro-germanică, jugoslavă, polonă și rutenică și hotărăște ca acest saluț al său să se aducă la cunoștința tuturor acelor națiuni.
- VII. Adunarea Națională cu smerenie se înclină înaintea memoriei acelor buni români, care în acest război și-au vărsat sîngele pentru încuviințarea independenței noastre, murind pentru libertatea și unitatea națiunii române.
- VIII. Adunarea Națională dă expresiune mulțumirii și admirăției sale tuturor puterilor aliate, care prin strălucitoarele lupte purtate cu certitudine împotriva unui dusman pregătit de multe decenii pentru război, au scapat civilizațiunea din ghearele barbariei.
- IX. Pentru conducerea mai degrabă a afacerilor Națiunii Române din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, Adunarea Națională hotărăște instituirea unui Abis Stat Național Român, care va avea toată îndreptățirea să reprezinte națiunea română, oriunde și pretindemni față de toate națiunile lumii și să ia toate dispozițiunile pe care le află necesare în interesul națiunii.

I. Laurentiu Ciocan,
Președinte al Adunării Naționale.

M. C. For
Vice-Președinte al Adunării Naționale.

1 DECEMBRIE 1918

ARADUL

- CENTRUL ACȚIUNILOR NAȚIONAL-REVOLUȚIONARE DIN LUNILE OCTOMBRIE ȘI NOIEMBRIE 1918 -

Dr. LAURENȚIU OANEA

Proclamația împăratului Carol al Austro-Ungariei lansată la 5 octombrie 1918 prin care încuviința, pentru națiunile din cuprinsul Austriei, dreptul la libera hotărâre a organizării lor în stat, dar cu rezerva ca:

„Integritatea țării de sub coroana ungară să nu fie nicicum atinsă” a fost semnalul de alarmă, care a ocazionat intrarea în acțiune și mobilizarea întregului popor român din Transilvania, Ungaria și Bucovina.

Deputații români, dr. Ștefan C. Pop și dr. Alexandru Vaida Voievod, au luat măsuri de convocarea pe ziua de 12 octombrie 1918 a unei ședințe comune a Comitetului Național Român și a Comitetului Partidului Social-Democrat – Secția Română, cu care se stabilesc o conlucrare politică armonioasă pe bază de paritate.

Ședința s-a ținut în Oradea în casele lui dr. Aurel Lazăr, deoarece organele lui Tisza Istvan luase măsuri la Arad ca toți participanții să fie arestați.

În această istorică ședință s-au adus următoarele hotărâri:

a) Ca organ suprem de reprezentare al națiunii române și de acțiune neîntreruptă, s-a instituit Consiliul Național Central al Națiunii Române din Transilvania și Ungaria compus din 12 membri: șase din partea Partidului Național Român și șase din partea Partidului Social Democrat.

b) Din partea Comitetului Național Român au fost aleși: dr. Ștefan C. Pop, Vasile Goldiș, dr. Teodor Mihali, dr. Alexandru Vaida Voievod, dr. Aurel Vlad și dr. Aurel Lazăr.

Din partea Partidului Social Democrat: Ioan Fluieraș, Iosif Jumanca, ing. Enea Grapini, Tiron Albani, Dumitru Surdu și Iosif Ranciu.

Ca președinte al Comitetului Central a fost ales dr. Ștefan C. Pop, iar sediul Comitetului Național Central al Națiunii Române din Transilvania și Ungaria a fost desemnat Aradul ca centru de conducere unitară, de propagandă și de organizare.

c) S-a hotărât înființarea de Consiliul Național Român de Gărzi Naționale în toate comitetele (județele), plășile și comunele din cuprinsul teritoriului locuit de români din Transilvania și Ungaria.

d) S-a redactat, cu text definitiv, declarația de independență pe care deputatul dr. Alexandru Vaida Voievod a citit-o în ședința Dietei maghiare din 18 octombrie 1918.

Cu aceasta, ruptura națiunii române din Transilvania și Ungaria a devenit fapt împlinit.

Aradul a devenit inima acțiunilor revoluționare ce au urmat cu începere de la 20 octombrie 1918 până la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia.

Consiliul Național Central și-a început activitatea în casele președintelui dr. Ștefan C. Pop din Arad strada Fabian, nr. 7, și din această casă s-au întocmit istoricele documente care apoi s-au răspândit peste tot prin emisarii Comitetului și cu concursul neprecupețit al Consiliilor și Gărzilor Naționale din cuprinsul teritoriului românesc, fiind difuzată și prin ziarul „Românul” ca organ al Comitetului Central și răspândite și în presa din străinătate.

În calitate de secretar al Consiliului Central, eu, în zilele de 1 până la 18 noiembrie 1918, mi-am îndeplinit misiunea grea, ca delegat al Consiliului Național Central la Guvernul din Iași, spre a informa pe conducătorii României despre acțiunile întreprinse și asupra situației din Transilvania, precum și pentru a primi și a duce la Arad, din partea factorilor răspunzători ai României, toate sfaturile și sugestiile necesare în vederea proclamării Unirii cu țara mamă.

În ziua de 19 noiembrie m-am putut reîntoarce spre Arad, unde zi și noapte am stat la dispoziția președintelui dr. Ștefan C. Pop și am participat la munca neîntreruptă în scopul organizării națiunii și a tuturor factorilor ei cărorra li s-a încredințat sarcinile de organizare, de mobilizare a tuturor conștiințelor românești și de permanentă acțiune pentru buna reușită a adunării Naționale de Unire.

Voi expune în mod rezumativ actele istorice la care am participat personal și despre care am făcut amintire și în cele două lucrări istorice ale mele:

- *Unirea de la Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918* întocmită în anul 1964 și depusă în manuscris la Institutul de Istorie N. Iorga al Academiei Române.

- *Cronica vremilor trăite în generația unirii, Autografie, scrisă în 1966.*

De la Iași am oplecat către Dej, însoțit de doi delegați ai Guvernului Român, profesorul Solomon Haliță, fost inspector general al învățământului primar sub ministeriatul lui Spiru Haret, originar din comuna mea natală Sângeorz-Băi și de dr. Ioan Bordea delegat din partea Voluntarilor Ardeleni din Moldova.

La Dej am raportat toate cele necesare aduse de la Iași pentru dr. Teodor Mihali și dr. Alexandru Vaida Voievod, delegații Guvernului Român rămânând la Dej, iar eu am trecut la Cluj mi-am procurat o legitimație în limba maghiară din partea Consiliului Național Maghiar din Cluj pentru comisarul Guvernului Maghiar din Budapesta din Arad, dr. Varjassy Lajos.

În ziua de 19 noiembrie 1918 am sosit la Arad, am tras de-a dreptul la locuința și biroul președintelui dr. Ștefan C. Pop, unde am rămas mobilizat până în ziua de 30 noiembrie 1918.

Am înmănat președintelui dr. Ștefan C. Pop adresată dânsului de către Ion I. C. Brătianu, adusă de la Iași și i-am făcut un raport detaliat asupra însărcinărilor avute și a îndeplinirii lor, informându-l și cu privire la rostul și emisiunea delegației Guvernului Român rămasă la delegația condusă de Solomon Haliță.

Am luat contact și cu Vasile Goldiș, cu Ioan suciu și cu ceilalți membri ai Consiliului Central care au luat măsura ca încă în după-amiaza zilei din 19 noiembrie 1918 să se țină o ședință plenară al Consiliului Național Central, la care au luat parte membrii care se găseau în Arad, afară de cei din Dej, care au fost puși în cunoștință celor cunoscute la Iași.

În ședința Consiliului Central s-a dat citire textului scrisorii lui Ion I. C. Brătianu și s-au ascultat toate lămuririle date de mine, după care Consiliul Național Central a hotărât următoarele:

a) Să se primească sugestia Guvernului Român din Iași și să se caute un „Modus Vivendi” cu guvernul maghiar din Budapesta în vederea reușitei cât mai bune a Adunării Naționale a cărei convocare a fost decisă definitiv pe ziua de 1 decembrie la Alba-Iulia.

b) Tratatulele cu Guvernul Maghiar le-a dus președintele dr. Ștefan C. Pop, prin bunele oficii ale Comisarului Maghiar și prefect al Aradului dr. Varjany Lajos, un intelectual maghiar cu o înaltă probitate, bun cunoscător și prieten al poporului român.

c) Urmare a acestor tratative am obținut ca general Ziegler, comandantul Garnizoanei din Cluj, element șovinist și agitator, să fie revocat.

Profesorul șovinist dr. Apaty Istvan să fie chemat la Budapesta pe tot timpul până la ținerea Adunării Naționale a Românilor.

Administrația Căilor Ferate Ungară (MAV) pe zilele de 30 noiembrie până la 2 decembrie 1918, inclusă până la dispoziția Comitetului Național Central din Arad trenuri speciale în tot cuprinsul Transilvaniei și a părților locuite de români din Ungaria, după cererile Consiliilor Naționale și Gărzilor Naționale locale ale românilor

Această măsură s-a dovedit cea mai utilă, făcând posibilă participarea la adunarea de la Alba-Iulia a peste 130.000 români din cele mai îndepărtate colțuri ale ținutului românesc.

În zilele care au urmat după sosirea mea la Arad, Consiliul Național Central și organele locale române au realizat următoarele acte istorice:

1. Manifestul „Către Poparele Lumii” a fost răspândit în limbile franceză și engleză în marile cotidiane din Franța, Anglia, Elveția, Italia, Austria și altele, dar răsunetul lui a fost neașteptat de favorabil cauzei națiunii române.

2. În ziua de 19 noiembrie 1918 – seara, s-a ținut la Școala de fete din Arad o întrunire publică cu o foarte numeroasă asistență, fiind adusă în cunoștința situației, a textului scrisorii Ioan I. C. Brătianu adusă de la Iași și a celorlalte informații despre situația din Moldova, iar participanții la această adunare, plini de entuziasm, s-au angajat a sta la dispoziția Consiliului Național Central, a conlucra la redacția „Românul”, a activa în consiliu și în Garda Națională locală, a ajuta la răspândirea măsurilor de organizare luate de Consiliul Central.

3. În ziua de 20 noiembrie 1918 s-a dat forma definitivă Convocării pentru Adunarea Națională fixată la Alba-Iulia pe 1 decembrie 1918, semnată de dr. Ștefan C. Pop ca președinte, și dr. Gh. Crișan ca secretar, datată în Arad în 7/20 noiembrie 1918, începând cu cuvintele „Istoria ne cheamă la fapte...”

Convocarea a fost publicată în numărul 11 al ziarului „Românul” din 8/21 noiembrie 1918.

În această convocare au fost chemate la Alba-Iulia toate păturile sociale ale Națiunii Române cu mențiunea că se așteaptă a fi prezent însuși poporul român întreg.

În zilele de 21, până în 29 noiembrie 1918, activitatea membrilor Consiliului Național Central, al secretarilor, a directorului ziarului „Românul” Vasile Goldiș, a redactorilor, a tuturor intelectualilor din Arad, s-a desfășurat conform programelor și însărcinărilor bine precizate, în vederea reușitei Marii Adunări Naționale.

În ziarul „Românul”, nr. 16, din 13/27 noiembrie 1918, s-au publicat punctele de program al Adunării Naționale și Material Instructiv către Consiliile și Gărzile Naționale de pretutindeni.

După 25 noiembrie 1918, flagelul gripei spaniole a doborât pe mulți activiști, istoviți în munca continuă și a obligat la pat și pe președintele Consiliului Național, dr. Ștefan C. Pop, cu tot organismul său robust.

Acesta, în zilele de 27 și 28 noiembrie 1918, se găsea în pat cu o temperatură de 38-40 grade, dar a fost supus unui tratament radical, dânsul cerând medicilor să-i readucă temperatura deoarece nicio putere pe lume nu-l va putea reține ca să nu poată deschide Adunarea Națională de la Alba-Iulia, chiar dacă, după aceea, i-ar urma moartea.

Destinul a vrut ca dorința lui să se împlinească.

Pe ziua de 29 noiembrie 1918 febra lui a început să scadă și a fost posibil ca în ziua de 30 noiembrie 1918 să nu mai aibă temperatură, încât în acea zi de sâmbătă 30 noiembrie 1918 orele 10 dimineața, trenul special pus la dispoziția membrilor Consiliului Național Central din Arad, împreună cu întreg publicul românesc al Aradului și a regiunii Arădane și Crișane, a putut pleca la Alba-Iulia unde, la orele 13, după amiază, ni s-a făcut o primire triumfală.

Pentru toate aceste fapte săvârșite în interesul Națiunii Române, Aradul va rămâne pentru vecie înscris în istoria realizării visului secular de unirea tuturor românilor, cu litere de aur și va fi cinstit de generațiile de azi și cele viitoare ale poporului român unit pentru vecie în hotarele teritoriului său național.

Toate acțiunile, pline de entuziasm național din acele zile memorabile ale Aradului, au fost publicate zi de zi în ziarul „Românul” de la 20 până la 30 noiembrie 1918¹.

¹ **Laurențiu Oanea**, *Dr. Ștefan Cicio-Pop: un titan în luptele național-politice ale românilor din Transilvania și părțile românești din Ungaria, 1865-1934*, ediție îngrijită de Felicia Aneta-Oarcea, Arad, Editura Gutenberg Univers, 2008, Anexa 1, pp. 21-27.

Patria, Tronul și Partidul Liberal

Dr. LAURENȚIU OANEA

Azi și cel mai înverșunat contrar al partidului liberal recunoaște că în crearea României Mari partidul liberal are rolul cel mai de frunte, iar treptele Tronului, stăpânit de înțeleptul Rege Carol I, au fost pregătite de șeful și întemeietorul Partidului Liberal, bătrânul Ion I. C. Brătianu.

Înfăptuirea României Mari, de azi, este opera nepieritoare a Marelui Rege Ferdinand I, dar întreaga această operă este făcută cu participarea directă și hotărâtoare a lui Ion I. C. Brătianu și a Partidului Liberal.

Marile prefaceri și reforme, de înainte și de după război, cad toate în gestiunea Partidului Liberal, căci tot ce au făcut alte au fost numai cârpeli neînsemnate, menite să îmbogățească pe unii și să acopere păcare de neiertat.

Între toate partidele politice din România Mare, singur, Partidul Liberal poate sta și stă cu fruntea în sus în fața istoriei și zice: „Patria mi-a fost credința, credința m-a mântuit, Patria mi s-a mărit”.

Patria română de azi este și rămâne deci nepieritoare opera a Partidului Liberal.

Partidul Liberal a fost acel partid politic din România mică de ieri, care a adus în țară pe Principele Carol de Hohenzollern, pe care în 1881, tot Partidul Liberal l-a încoronat ca primul Rege al României.

După împlinirea visului de veacuri al neamului românesc, Partidul Liberal a pus la Alba-Iulia, în 1922, Coroana Mândră a României Mari pe capul Regelui Ferdinand I, pe care l-a slujit cu credință până la sfârșit, spre binele și pacea poporului românesc.

Este scris cu litere sfinte în crezul Partidului Liberal că rămâne de-a pururi în slujba țării, credincios tronului și neclintit în a apăra drepturile norodului, batjocorit, mințit și înșelat până la istovire de politicienii fără suflet ai Partidului Național Țărănesc.

Azi, când tronul României este ocupat de noul nostru Rege Carol II, când înșelătorii poporului nostru, lesne încrezători, încearcă, din nou, a zăpăci mințile oamenilor trâmbițând pe toate căile, că partidul nostru ar fi împotriva tronului și contra Regelui, le ținem în fața acestor mizerabili trecutul Partidului Liberal, faptele lui și credințele lui de totdeauna, nu ca a lor schimbăcioase și josnice. Le mai spunem răspicat: sub domnia Regelui Carol al II-lea, pe care o dorim glorioasă și fericitoare de țară și popor, Partidul Liberal va rămâne același care a fost și în trecut, credincios Tronului, apărător al Țării, susținător al drepturilor sfinte cetățenești.

În lupta sa pentru atingerea acestor scopuri mărețe, va înlătura din calea sa pe toți dușmanii săi și ai neamului.

Bistrița, la 22 iunie 1930¹.

¹ „Răsunetul”, Anul I, Bistrița, nr. 2, 25 iunie 1930, p. 4.

DOCUMENTE PRIVIND MAREA UNIRE

Către Comandamentul armatei române de ocupație în Bistrița

Subscrisul Dr. Emil Hațegan, presidentul Consiliului național din Cluj, am onoare a vă aduce la cunoștință următoarele:

Populațiunea românească a comitatului Cojocnei și a orașului Cluj, capitala sa, se află, mai ales de la 1 decembrie încoace, ziua memorabilă în care Marea Adunare Națională a românilor din Transilvania, Banat și Ungaria a votat și hotărât alipirea românilor și a teritoriului locuit de ei la România, sub teroarea și brutalitatea ungarilor. Avera și viața românilor e în primejdie și în fiecare moment ne putem aștepta la un măcel în masă din partea dușmanilor noștri seculari.

Pentru convingerea d-voastră vă prezentăm dovezile ce urmează:

1. Autoritățile ungurești au înființat în Cluj, pe lângă consiliul național unguresc al Clujului și Ardealului, un consiliu național al secuilor cu sediul în Cluj. Acest din urmă consiliu concentrează la Cluj contingente de secui, sub pretextul că armata română care ocupă secuimea, ar voi să le înroleze. Aceste contingente sosite la Cluj, sunt echipate și înarmate și provoacă zilnic ciocniri, atât cu locuitorii români din Cluj, cât și cu Garda Națională Română. Profesorii de Universitate și ofițerii din garda națională ungurească le țin vorbiri sedicioase, provocând direct la asasinarea românilor și la măcelărirea Gărzii Naționale din Cluj. Dovada pentru aceasta alăturez aici referatul unui martor care a fost prezent la întrunirea ce s-a ținut sub președenția slt. Zagoni, adjutantul batalionului secuiesc. Vorbirea a fost ținută de un ofițer ungar.

Consecințele acestor acte de ațâțare la sediiune și la brutalizarea, jefuirea sau chiar masacrarea românilor s-au văzut imediat. Dovada despre aceasta sunt faptele cuprinse în rândurile ce urmează:

- Pălmuirea lui Ioan Baci, locuitor în Cluj, pentru că purta tricolor român;*
- Insulte, amenințări cu schingiuire, etc. a lui Ioan Nicoară și a altor 4;*
- Jefuirea lui Ioan Crișan din Mănăștur și terorizarea soției sale pe când se afla la adunarea din Alba-Iulia;*
- Brutalizarea stegarului Ioan Cotișel;*
- Brutalizarea preotului Augustin Cupșa și amenințarea că-l vor spinteca și că se pregătește asasinarea în casă a valahilor;*
- Amenințarea sublocotenentului dr. Ioan Pordea, membru în Senatul Național Român, că-l vor omori și-i vor bea sângele;*
- Un tren cu efecte sanitare dirijat de la Huedin către Cluj, din ordinul Senatului Național Român din Cluj, a fost oprit de o formațiune din Regimentul 82 secuiesc și atacat cu mitraliere; un soldat român a fost grav rănit, iar cei 20 oameni văzându-se atacați de forțe mult superioare, au trebuit să fugă și trenul luat în stăpânire de secui a fost trimis la Pwsta;*
- Pădurean Gavrilă din comuna Feleac a fost împușcat în drumul către Cluj, unde plecase pentru a se înscrie în Garda Națională Română;*

- O bandă de soldați secui a bombardat cu pietre redacția ziarului „Voința Neamului”, au luat firma și au aruncat-o în Someș, strigând să piară valahii, au făcut pagube în valoare de 3.000 coroane;

- Trei gardiști români, care se duceau la biserică cu trei steaguri ca să le sfințească, au fost atacați în piața Clujului de ofițeri unguri. Deși trebuiau să meargă pentru sfințire la biserica greco-ortodoxă s-au refugiat de nevoie în biserica cea mai apropiată, greco-catolică, unde, urmăriți de vreo 20 soldați unguri înarmați, au scăpat. Totuși, soldații unguri au încercat să pătrundă cu forța în biserică, lovind cu armele ușa bisericii;

- Inginerul român Alexandru Dragomir, împreună cu un sublocotenent român, au fost amenințați cu împușcarea pe când executau la gară anumite însărcinări date de Senatul Național Român, inscripția românerască de pe gară a fost ștearsă și în locu-i s-au scris cuvinte batjocoritoare la adresa Senatului Român din Cluj;

- Unii dintre secuii sosiți la Cluj au alcătuit o formațiune deosebită, având ca emblemă capul de mort, cu deviza de a asasina pe toți cei de altă credință decât a lor, adică, în special, pe toți românii. Această formațiune se numește garda neagră-

Afară de cel arătate mai sus, adăugăm că administrația ungurească defaimă pe conducătorii românilor și Regatul României, proferând cuvinte de batjocură și tot felul de infamii la adresa Dinastiei Române. Toate acestea le fac ungurii cu scopul de a produce tulburare în masele poporului, de a slăbi încrederea în conducătorii săi și de a propaga idei bolșeviste spre a putea determina un curent împotriva unirii românilor.

Agenții care propagă astfel de idei sunt în solda guvernului republican unguresc. Pentru aceasta avem dovada, în afară de pamfletele răspândite cu miile în toate satele și faptul că la Alba-Iulia, în gară, au fost prinși doi agenți care, somați să se legitimeze, au spus că au însărcinare de la guvern (ministrul Bartha). Întrebat telefonic, a negat faptul, iar agenții puși în fața protestului ministrului, au produs autorizația iscălită a acestuia, de a răspândi în popor astfel de afișe sedicioase, cu făgăduieli de pământ, etc.

Am înșirat numai o parte din faptele mai însemnate care au venit la cunoștință în timpul din urmă, refritoare la raporturile încordate dintre românii și ungurii din această parte a Transilavniei, spre a vă arăta că situația a devenit insuportabilă și ca dintr-un moment în altul ne putem aștepta la fapte și mai grave decât cele arătate.

Numărul secuilor recrutați din teritoriul secuiesc evacuat crește mereu și pe măsură ce crește, situația noastră devine tot mai primejdioasă, deoarece garda noastră națională nu mai e în stare să-i opună rezistență.

În consecință, atât pentru garantarea averii și vieții românilor din Cluj, centru șovinismului maghiar, cât și pentru interese de ordin superior național românesc, vă implorăm să luați dispozițiuni ca Clujul să fie ocupat fără întârziere de armata română¹.

¹ Direcția Județeană Bistrița-Năsăud a Arhivelor Naționale (D.J.B.N.A.N.), Documentul trimis de Consiliul Național Român din Cluj la date de 6 decembrie 1918.

Cuvântul prefectului Solomon Haliță cu ocazia celei de-a VII-a aniversări a Marii Uniri ce a avut loc la Bistrița

Onorată asistență,

Ne-am întâlnit astăzi, aici, ca să prăznuim a VII-a aniversare a celui mai însemnat eveniment din istoria noastră națională: întregirea patrimoniului strămoșesc prin unirea Ardealului cu Țara-Mamă.

După unirea cu Vechiul Regat a Basarabiei și Bucovinei, părți rupte din viregia vremurilor din trupul Moldovei lui Ștefan cel Mare, poporul român din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș prin glasul a peste 100.000 de țărani, în frunte cu floarea intelectualității române, cu mitropoliții și episcopii ambelor confesiuni, a hotărât în ziua de 1 Decembrie 1918, în Alba-Iulia lui Mihai Viteazul, Unirea pe veci cu România.

Prin acest act de o covârșitoare însemnătate istorică, provinciile românești care au purtat mai îndelungată vreme jugul asupritor al străinului, s-au unit cu surorile de același sânge, închegându-se într-un singur stat: România Mare, liberă și independentă.

Prin acest act s-a întregit, în hotarele sale străvechi, moșia lăsată urmașilor de colonii așezați de marele împărat Traian pe aceste plaiuri, ca să stea ca santinelă a civilizației latine împotriva hoardelor barbare, care din fundurile Răsăritului îndepărtat se revărsau ca puhoiul năpraznic și amenințau hotarele împărăției romane.

Santinela romană așezată aici de „Maica Romă cea bătrână”, cum zice bardul de la Mircești, și-a făcut datoria, cum îi dicta nobila ei origine.

De multe ori a trebuit să se înconvoaie sub greutatea valului dușman, dar înfrântă n-a fost niciodată, căci „apa rece și pietrele rămân” și tot ce-i val, ca valul trece.

Moldova și Muntenia n-au fost prefăcute în pašalâc turcesc sau tătăresc, ci au stat totdeauna strajă a creștinătății pe când capitalele altor țări au văzut vizirii padișahului înfingând steagul pe turnurile catedralelor și așezând în palatele prinților domnia Semilunei.

Santinela romană a stat veacuri de-a rândul neclintită pavăză și zid de apărare a civilizației și creștinismului aici la porțile orientale ale Europei, înfruntând cu pieptul său de-aramă năpraznicele lovituri ale talazurilor păgâne – ce veneau din răsărit, miazăzi și miazănoapte, - dând răgaz națiilor mai fericite din apus să progreseze în cultură și în bunăstare materială.

Doamnelor și Domnilor,

Ar trebui să depășesc cadrul cuvântării mele dacă aș arunca o privire retrospectivă cât de scurtă asupra momentelor, chiar și numai a celor mai principale, care au creat situația politică a neamului românesc, așa cum el se află în preajma izbucnirii războiului mondial, cu atât mai puțin mă voi ocupa de fazele în care s-a desfășurat acest crâncen război.

Țin însă să relev că România a avut și ea partea ei de suferință în acest război și a avut și o însemnătate parte de glorie nepieritoare.

În urma dezastrelor cauzate de acest cataclism fără egal în istoria omenirii, s-ar fi crezut că soarele binefăcător al păcii va încălzi toate inimile și va lumina toate mințile, pentru ca grozăviile războiului să nu se mai repete, iar popoarele să aibă liniștea necesară pentru vindecarea rănilor sângerânde.

Și totuși a fost altfel!

Ostașul român, care avea mai multă nevoie de odihnă, după ce la Oituz, la Cireșoia și la Siret scrisese cu litere de sânge că „pe aici nu se trece”, după ce la Mărăști și Mărășești a pus lumea în uimire prin faptele sale de arme, după ce curățind țara de dușmanii care o invadaseră, a pus stăpânire pe hotarele etnice ale neamului românesc, tot el a fost chemat de soartă să potolească focul nebuniei comuniste ce izbucnise cu furie la vecinul din apus, care voia să întindă mâna tovarășului său din răsărit, pentru ca împreună să preumbe din nou spectrul morții, jaful și pârlolul peste trupul istovit al patriei, abia întregi.

După lupte crâncene la Tisa, armata română înaintează triumfătoare până în inima țării dușmanului milenar, și cu sabia într-o mână, cu bucata de pâine în cealaltă, restabilește ordinea în trufașa capitală înfometată de teroarea roșie.

Iar astăzi, după 7 ani de la încheierea păcii generale, santinela română tot mai trebuie să stea de veghe la Nistru pentru că soarele păcii și al dreptății încă n-a putut împrăști norii ce amenință de la răsărit.

Să fim însă tari în credința puterilor și vitejiei neamului nostru.

Dacă România mică de ieri, cu hotarele deschise pe toate fronturile, a știut să-și apere cu cinste și demnitate patrimoniul strămoșesc, România Mare de astăzi va ști să apere moșia întregită cu atâtea jertfe și suferințe. O cere aceasta glasul gliei strămoșești căci nu e petec de pământ în această țară care să nu fie frământat cu sângele și sudoarea fiilor ei.

România Mare de astăzi va putea mai ușor să înfrângă orice furtună s-ar abate asupra ei, pentru că e stăpână pe citadela Carpaților Daciei Traiane, pentru că are mai mulți feciori viteji, pentru că e condusă de o dinastie care s-a identificat cu destinele și aspirațiile neamului.

România de astăzi are un Rege care, între porunca sângelui și glasul conștiinței, în ceasul cel greu n-a șovăit și a urmat calea jertfei pe care i-o dicta conștiința jurământului pus la urcarea sa în scaunul domniei.

„Voi domni ca bun român” a fost declarația simplă, neînvăluită în forme diplomatice, pe care a făcut-o în acel solemn moment.

Și acest rege, viteaz în război și organizator în vremuri de pace, are alături de sine, pe a reginelor crăiasă, care în timpul războiului a încurajat cu cuvântul și cu fapta pe cei ce se clătinau în credința biruinții, a mângâiat și ajutat pe cei suferinzi, iar cu scrisul său din fiecare zi a știut să ridice moralul ostașilor care o divinizau și nu o dată i-a vizitat pe acești mucenici ai neamului în posturile cele mai expuse din tranșee. În timp de pace, Regina noastră este inițiatoarea și protectoarea arător opere de binefacere, și cu mâna largă încurajează artele și literale.

Poporul român este un drept cuvânt mândru de suveranii săi. Prin însușirile lor frumoase și prin jertfele pe care le-au adus pentru neam și țară, au câștigat inimile și sufletele tuturor bunilor români și au asigurat cea mai glorioasă pagină din istoria națională.

Sunt fericit doamnelor și domnitor că, cu prilejul aniversării unirii Ardealului, putem aduce suveranilor noștri prinosul dragostei și respectului nostru printr-un semn vizibil, așezând în această sală festivă portrete

pictate în ulei a Majestăților Lor, precum și o placă de marmură pe care e săpată în litere aurite pisania comemorativă a unirii provinciilor românești într-un singur stat.

Traiască Majestatea Sa Regele!

Traiască Majestatea sa Regina!

Traiască dinastia!

În veci trăiască România Mare, liberă și independentă¹!

SOLOMON HALIȚĂ

¹ *Aniversarea Unirii Ardealului în orașul Bistrița*, în „Gazeta Bistriței”, Anul V, Bistrița, nr. 24, 15 decembrie 1925, pp. 1-2.

Colindători

Foto: Maxim Dumitraş

TRADIȚII

BALADA „MEȘTERULUI MANOLE” ÎN VARIANTELE EI TRANSILVĂNENE

IOAN TALOS

Ar fi greu de gasit un motiv folcloric, care să fi dat naștere la atâtea discuții ca acela al „jertfei zidirii”. Numai în trecutul apropiat au fost publicate două lucrări monografice cu privire la el, fără să mai amintim numeroasele articole care publică material inedit, stabilesc paralele, cercetează doar un aspect al problemei etc.

Ceea ce caracterizează însă toate monografiile de până acum este insuficiența materialului documentar. Observația se referă și la lucrări cu totul recente, cum este aceea a lui Vargyas Lajos, care, dacă e să-l comparăm cu cercetătorii mai vechi ai baladei, a reușit să întrunească un număr impresionant de variante: 227! D-și cunoaște doar 16 variante românești, cele din Transilvania fiindu-i străine aproape cu desăvârșire. La fel de lacunară este lucrarea lui Vargyas și cu privire la alte versiuni : câtă vreme d-și dispune de 15 variante grecești, G. Megas declarând ca are la îndemână 264 ; iar celor 36 variante maghiare li s-ar mai fi putut adăuga cel puțin 10, existente în arhiva Secției din Cluj a Institutului de folclor. Numai versiunea bulgară e mai bine reprezentată mulțumită cercetărilor lui Arnaudov, singurul care, după cât știm până acum, a întreprins culegerea sistematică a acestei balade.

Astfel stând lucrurile, ne permitem să considerăm că în problemele originii baladei balcanice, cuvântul hotărâtor n-a fost spus încă. El va putea fi rostit abia după ce vor fi realizate culegeri speciale de teren și va fi publicat tot materialul adunat. Cercetarea acestui material va trebui să se efectueze apoi pe baza hărților cu circulația motivelor.

Variantele românești ale baladei Meșterului Manole au fost culese și publicate la întâmplare. Până astăzi, regiuni întregi au rămas aproape cu totul necercetate: în Moldova, balada a fost semnalată până acum numai în partea de sud, iar cele câteva variante transilvănene publicate n-au fost luate în considerare de cercetători, întrucât în jurul acestei balade s-a ivit de curând o discuție internațională, considerăm necesar să supunem cercetării un număr de 31 variante românești din Transilvania, dintre care 17 sunt inedite.

Am împărțit acest material în două grupe: variante în versuri și variante în proză. Ordonând variantele în versuri am pornit de la cele mai simple spre cele dezvoltate (a se vedea tabelul de mai jos).

Variante în versuri:

1. Prodanesti, r. Zalău, reg. Cluj (inedită, ms. 1252), culeg. Ion Talos, 1961;
2. Borza-Lupoiaia, r. Zalău, culeg. L. Ghergariu, 1925-1929 (cf. nota 3);
3. Budești, r. Bistrița, reg. Cluj, culeg. Ieronim Danilă, 1884 (cf. n. 3);
4. Saliște, r. Lunca Vascăului, reg. Crișana, culeg. Gh. Pavelescu (cf. n. 3);
5. Lapuș, r. Tg. Lăpuș, reg. Maramureș, culeg. Nicolae Both, 1961 (inedită, ms. 1253);
- 6-7. Rogoz, r. Tg. Lăpuș, culeg. Nicolae Both, 1961 (inedite, ms. 1253);
8. Năsăud, reg. Cluj, culeg. Constantin Paliciuc (cf. n. 3, la Cicerone Theodorescu);
- 9-10. Blăjenii de Jos, r. Bistrița, reg. Cluj, culeg. Ion Talos, 1961 (inedite, ms. 1255);

11. Sângeorz-Băi, reg. Cluj, culeg. Pompei Hossu-Longin, 1955 (?) (inedită, ms. 1256);

12. Sângeorz-Băi, reg. Cluj, culeg. Ion Taloș, 1961 (inedită, ms. 1257);

13. Sângeorz-Băi, reg. Cluj, culeg. Iustin Sohorca (inedită, ms. 1257);

14. Nepos, r. Năsăud, reg. Cluj, culeg. Ion Taloș, 1961 (inedită, ms. 1258);

15. Tisa, r. Gurahonț, reg. Crișana, culeg. Ion Șerb și D. Cesereanu (inedită, Arhiva Institutului de folclor-București, ms. 185);

16. Luta, r. Făgăraș, reg. Brașov, culeg. Valer Literat (inedită, ms. 988);

17. În jurul Hațegului, reg. Hunedoara, culeg. Mailand Oszkar (cf. n. 3);

18. Saledu, r. Agnita, reg. Brașov, culeg. Ilarion Cocișiu (cf. n. 3);

19. Zagon, r. Sf. Gheorghe, reg. Mureș - Autonomă Maghiară, culeg. I. R. Nicola (cf. n. 3);

20. În jurul Siriei, r. Arad, reg. Timișoara, culeg. Emil Monția (cf. n. 3);

21. Ohaba Timișană reg. Banat, culeg. E. Peteanu (cf. n. 3);

22. Bara, r. Lugoj, reg. Banat, culeg. P. Ugliș (cf. n. 3, la Marcel Olinescu);

Variante în proză:

23. În jurul Mehădiei, r. Orșova, reg. Banat, culeg. A. Wellmer (?) (cf. n. 3);

24. În jurul Mehădiei, culeg. Pesty Frigyes (?) (cf. n. 3);

25. În jurul Mehădiei, culeg. Alscher Otto (?) (cf. n. 3);

26. Sfaras, r. Huedin, reg. Cluj, culeg. Dumitru Pop, 1959 (inedită, ms. 1259);

27. Budești, r. Bistrița, reg. Cluj, culeg. Ion Taloș, 1961 (inedită, ms. 1260);

28. Cârnești, r. Hațeg, reg. Hunedoara, culeg. Petriu Manasie, 1934 (inedită, ms. 637, p. 10-12);

29. Pestenita, r. Hațeg, reg. Hunedoara, culeg. Școala elementară de 7 ani, 1958 (inedită, ms. 1262);

30. Budureasa, r. Beiuș, reg. Crișana, culeg. Dumitru Pop, 1959 (inedită, ms. 1261);

31. Rudăria, r. Bozovici, reg. Banat, culeg. E. Petrovici (cf. n. 3).

Reproducem variantele inedite culese din Sângeorz-Băi:¹

COLINDA: MEȘTERUL SIMINIC²

Culegător Pompei Hossu-Longin, 1955 (?)

Sângeorz-Băi, raionul Năsăud, regiunea Cluj

Inf. Ion Buia, 80 ani

¹ Ion Taloș, *Balada Meșterului Manole și variantele ei transilvănene*, în „Revista de folclor”, București, Anul VII, 1962, pp. 22-24.

² *Ibidem*, p. 28.

Co lo-n jos pe rătorele
Arde două luminele
Ziua plouă, noaptea ninge,
Nime nu le poate stinge.
Și de-i vânt și de-i furtună,
Și de trăznește și tună
Para joacă și suspină.
Siminic, meșter mai mare,
Ce nu are-asemănare,
Încă opt meșteri mai are,
Toți meșteri de cei vestiți
Și la zidit pricepuți,
Toată ziua ziduie
Noaptea tot se năruie;
Siminic din grai grăie :
„Haidați frați să ne culcăm
Să vedem că ce visăm,
Ce-om visa, afar' sa dăm”;
Și s-or dus și s-or culcat
Și Siminic o visat,
Ce-o visat, afar-o dat
Ca a cărui soțioară
Va veni întâia oară
Cu prânzu la meșteri mari
Ce îs toți meșteri zidari
„Noi prânzu să i-l prânzim
Pe ea-n zid să o zidim”
Meșterii s-or și jurat
Ș-așe-ntre ei s-or legat,
Că a oricărui nevastdă
Va veni întâia dată
În zid să o ziduiască,
Să nu se mai năruiască;
Nevasta lui Siminic,
Ce avea, si copil mic,
Dimineața s-o sculat
Și iute s-o îmbrăcat,
Fața albă o spălat
Și copilul și-o scăldat
Și apoi țâță i-o dat,
Până când s-o săturat,

Și prânzu și l-o gătat,
La Siminic o plecat,
Siminic când o vedea
Doamne rău îi mai părea,
Lui Dumnezeu s-o rugat:
„Dă-i doamne-un rug în cărare
Fie rugu cât de mare,
Doară ea s-o-mpiedeca
Și prânzu și l-a vărsa
Și-napoi s-a înturna”.
Dumnezeu l-o ascultat
Rug mare-n cale i-o dat
Dar ea nu s-o-mpiedecat,
Num-un pic s-o sângerat,
Rugu din drum l-o țâpat
Mai departe o plecat.
Când Siminic o văzut,
Că ea prin rug o trecut
Și mai rău s-o supărat
Lui Dumnezeu s-o rugat:
„Dă-i Doamne-un lup în cărare
Doară ea s-o-nspăimânta
Și-napoi o înturna”.
Dumnezeu l-o ascultat
Și lup în cale i-o dat;
Nevasta nu s-o-nfricat,
Că pe lup l-o-nconjurat
La bărbat o alergat;
Siminic când o vedea;
Că soția-apropia
La față se-ngălbenea
Și mai rău se necăjea,
Lui Dumnezeu se ruga:
„Dă doamne o ploaie mare
Cu trăznet și fulgerare
Poate din drum s-o-nturnare”.
Ceriu s-o și înnorat,
Ploaie mare o plouat,
Văile s-o și umfiat
Și tuna și fulgera
Nevasta-n loc n-o oprea

Și mai iute că venea
Și-acolo când o sosit
Și prânzu i l-o prânzit
Pe ea pe zid o suit
Și ei așa i-o vorbit:
„Stai dragă să mai glumesc
Și în zid să te zâdesc”
Nevasta bine râdea
Că e glumă ea credea.
Siminic nu mai grăia,
Și cu spor o zidua;
Ea din grai așe-a grait:
„Râsu-i, Siminic, nu-i râs,
Ori doară faci dinadins?
Șagă-i Siminic, nu-i șagă?
Ori doară nu ți-am fost
dragă?”
Siminic nu răspunde
Ci cu spor o zâduie
Și-o zidit-o până-n brâu
Și-o ieșit un spic de grâu.
Nevasta se tânguia
Și din grai așa grăia
„Măi Siminic, dragul meu,
Văd că zâduiești mereu;
Zidul trupul rău mi-l strânge
Și viata mi se stânge
Și copilul fără mine
Ajunge pe mâini străine”
Siminic nu-i răspunde
Lacrimi din ochi îi cade
Și cu zidul se grăbea;
Și-o zidit-o pină-n țâță
Și-o ieșit verde holdiță;
Nevasta-amar se cânta
Și din grai așa grăia:
„Siminice, dragul meu,
Văd că tu zâdești mereu
Și nu ți-i milă de mine
Și mă omori fără vină;
De Dumnezeu nu ți-i teamă

Că lași copil fără mamă?
De ce ești așa de rău
Că e chiar copilul tău?"
Siminic zidea degrabă
Și-o zidit-o până-n barbă

Și-o ieșit un fir de iarbă.
Nevasta se tânguia
Viața i se sfârșea
Și din grai așa grăia:
„Adă-mi tu și-acel fiuț

Și mi-l pune la căpuț
C-or veni ciute din munte
Și-or aduce țâță multe
Și-a ploua și l-a scălda
Și vântul l-a legăna”.

BALADA: MEȘTERUL PETRE

Colecția autorului
 Culeg. Ion Taloș, 11 VIII 1961
 Tr. I. R. Nicola

Com. Singioz-Băi, rn. Năsăud, reg. Cluj.
 Inf. Ana Ban, 43 ani

Recitativo ♩-200-230

Pă mar-șii-na Du-nă-ril, Tre-șe cloș-ca cu pu-ii-u
 Tre-șe cloș-ca cu pu-ii Pi la pod, pi la zî-dari măi
 Do-ua zăși de meș-teri ma-ri, Nu-ma Pe-trea meș-ter ma-ri, mă!
 Po-du lor în loc nu sta, le mă!

Pe margina Dunării
/: Trece cloșca cu puii-u :/
Pi la pod, pi la zâdari, măi
Douăzăși de meșteri mari
Numa Petrea, meșteri mari, mă
Podu lor in loc nu sta-le, mă
/: Cap de omu aștepta-le :/ măi
Frați, frățiuoriu mnei-u,
Pune-vi-ț și vi-ț culca-u, mă,
Dimineață vi-ț scula-u,
Cine cu prânzu-o vini-u,
/: Prinde-u-om și u-om zidi-u :/ mă,
Ii s-o pus și s-o culcatu
Dimineață s-o sculatu, mă,
/: Și acasă-o alergatu :/
Măriții i-o cuvintatu

- Măi Mărie fătu-mneu, mă,
Poruncitu-ț-o Petrea-u
Cu prinzu să păzăști-u, mă,
Dimineață să pornești-u;
Cu prânzu nu t-i păzi,
Dimineața nu-i porni,
Vai de mare bai îi si-le, mă,
La fântân-o-alergatu
Și din gur-o cuvântatu, mă:
- Măi fântână, fătu-mneu,
Săca-ț-ar izvoru tău,
Să nu sie apă-n satu, măi,
/: Pân' t-a zâdi-a mneu bărbatu :/ mă,
Înapoi că s-o-nturnatu
/: Și pruncu și l-o culcatu :/
Și la Petrea-o-alergatu, mă...

Când Petrea că mn-o vide-le,
 În genunchi că în căde-le,
 Iel iară se-mbărbăta-u,
 În pticioare să scula,
 Lu Dumnezău să ruga:
 Mai departe-o alergatu, mă,
 Și Petrea s-o suparat;
 Și iară că sa ruga-le, mă:
 - Dă-i doamne-on lup în cărare,
 Că doară ie s-a-nspăimânta
 Și prânzu mn-i l-a vărsa
 Și-napoi că s-a-nturna-le, mă,
 /: Că tri zile n-aș mânca-le :/ mă,
 Ie lupu l-o-ncunjuratu
 Mai departe-o alergatu,
 Când la Petrea de-m sosî-u,
 /: Prânzu că ii-l pregăte-u :/ mă,
 Și din gură-așe-i zâse-u:
 Vai, măi Petre, fătu-mne
 Ori nu-ț place prânzu mne,
 Ori ți-i dor de pruncu tău, mă?
 - Ba în place prânzu tău
 Și mn-i dor de pruncu-mne, mă,
 Dac-oi găta de prânzitu,
 Or crește doi pâlțiori
 Și-or vini vaci di pă munte, mă,
 /: Mândre dalbe și cornute :/, mă,
 De paltini s-or scărptiina-le

Culegător Iustin Sohorca, 1924 (?)

Pe marginea Dunării
 Mere mnerla cu puui,
 Pi la pod, pi la fruntari
 Nouă popi, nouă zidari,
 Douăzeci de meșteri mari.
 Foaie verde d'arsinic
 La pod mare de zidit.
 Frunză verde d'in Bănat
 Podu lor în loc n-o stat;
 Numa Petrea meșter mare

Dă-i, doamne-on sptin în cărare, mă,
 Doară ie s-a-mptieleca
 Și prînzu și l-a vărsa-le, mă,
 /: Că tri zile n-aș mânca :/
 Ie sptinu l-o-ncunjuratu,
 /: Prinde-t-oi și t-oi zâdi-u, mă :/
 Dac-o gătat de prânzitu, mă,
 /: Prinsu-u-o și-o ziduitu :/ mă,
 /: Și-o zidit-o pân' la brâu :/
 /: Și vai și amar d-a mne fiu :/
 /: Și-o zidit-o pân' la țăță :/ mă,
 /: Vai și-amar d-a me credință :/
 Și-o zidit-o pân' la capu,
 /: Vai, soția me mn-o scapu :/ mă,
 /: Și ie din gură-o cuvântatu :/
 - Vai, măi Petre, fătu-mne,
 Am gânit că șăguiești-u, mă,
 /: Da văd bine că mă zidești-u :/, mă,
 /: Și-am gânit că șagă faci :/
 Da văd bine că-n zid mă bagi, mă,
 Da-u-ar bunu Dumnezău
 Ca din ies pticioare-a mele, mă,
 Facea-ar două legănele,
 Vai și din ieștia uățșiori
 Leagănu s-a legăna
 Și la prunc s-or apleca
 Și-a gâni că-i mamă-sa-le, mă.

Com. Sângeorz-Băi, raionul Năsăud, reg. Cluj

Inf. Lupu Ban

Îmi ședea, of, supărat
 Și din gură-a cuvântat:
 Frunză verde de doi brazi
 Ascultați-mă voi frați
 Și din lucru vă lăsați
 Și mereți și vă culcați
 Luați sama ce gisați!
 Că'n' a fost dimineața
 Petrea sus, că s-a scula
 Cisme crețe că-ncălța

Pe oci negri să spăla
Și d'in gură-i întreba:
Gisaț-ați voi frați ceva?
Frunză verde de căline
Noi n-am gisat nemnica.
Frunză verde de dudău
Stați frați că voi spune ieu:
Cine cu prânzu-a vini
Dimineața c-a sosi
Eu în zidi că l-oi zidi.
Foaie verde, foaie creață
Voi frați duceți-v-acasă;
Dac-acasă îți sosi
Cu Măria vi-ți tâni
Și voi să-i spuneți așa:
Cu prânzu nu să păzască
Dimineață nu-mi sosască,
Dimineață de-a sosi
Vai de mare scârbă-că-a ci.
Ei acasă mn-o sosit
Cu Măria s-o tânit:
- Hai Mărie, draga mea,
Vai, Petrea ț-o poruncit
Cu prânzu să te păzești
Dimineața să sosești
Cu prânzu nu t-i păzi
Dimineață nu-i sosi
Dac-oi găta de-a prânzi
Prinde-te-oi și te-oi zidi.
Ș-a zidit-o până-n prânz
Tăt cu lacrămn și cu plâns
Ș-o zădit-o pân' la brâu,
- Vai, soția mne mn-o scap.
Ea din gură-a cuvântat:
- Auzi Petre, a mea soție,
Care-am fost în cununie:
Eu-am gânit că șuguiesti,
Văd bine că mă zidești.
Ș-am gânit că șagă-ți faci
Văd bine că-n zid mă bagi.
Da-u-ar bunu Dumnezău
Că din doauă coaste-a mele
Crească două paltinele
S-a face leangă din ele.
Când vântu mn-a trăgăna
Leangănu s-a lengăna
Pruncu mne mn-i s-a culca.
Ș-or vini oi di pe munte
Măndre, dalbe și cornute,
De paltini s-or scârpcina
Și la prunc că s-or pleca
Ș-a gâni că-i maică-sa.

Vai de mare scârbă-i ci.
Ea tare s-o spăimântat
Și prânzu și l-o gătat
Pruncuț mnic că ș-o scăldat,
În leagă ca l-o culcat
La Petrea mn-o alergat.
Și Petrea cân-o videa
În genunchi să din cădea
Se da, se îmbărbăta
Și-n picioare se scula.
La Dumnezău se ruga:
- Da Doamne un spcin cărare [sic]
Doară ea s-a-mcedeca
Și prânzu mn-i l-a vărsa
Și 'napoi că s-a-nturna,
Eu o lună aș răbda
Și nemnica n-aș mânca.
Ea spcinu l-o-ncungiurat
Mai de-a drept o alergat
Și-n brațe l-o-mbrățișat
Și din gură-a cuvântat:
- Hai, Petre ș-a mea soție
Care-am fost în cununie
Doar nu-ț place prânzu mne
Ori ț-i dor de pruncu tău?
- Ba îmi place prânzu tău
Și mn-i dor de pruncu mne...
Vai ș-amar și de-al mne ciu.
Ș-o zidit-o pân' la tâță,
Vai ș-amar de-a mne credință.
Ș-o zidit-o pân' la cap,

Pruncuțu a suspina
Ș-a spune cui l-a-ntreba:
Tată am și mamă n-am.
Tata este cum mai este
Mamă n-am nici de poveste

BISERICĂ ȘI SOCIETATE

Preotul VASILE PUICA

ALEXANDRU DĂRĂBAN

„Golgota” a Bisericii românești este de natură să mențină mereu trează conștiința tuturor oamenilor asupra realității ca fascismul, indiferent de culoarea națională, a cauzat cultura, libertățile religioase și dreptul omului de a-și tămădui și apăra sufletul în sanctuarul sfânt al religiei, ca un refugiu menit a-i apăra ființa în situații atât de grele ca cele care au urmat anexării de către Ungaria horthystă a nord-vestului României, în anul 1940. De-a lungul unei întinse perioade istorice, până spre sfârșitul primului mileniu după Hristos, românii au fost nevoiți să înfrângă numeroase vicisitudini, pentru a-și asigura existența, continuitatea, organizarea social-economică și spirituală, progresul neconținut.

Sângeorzul-Băi a fost inclus și el în acest teritoriu de jertfelnicie. Au rămas pe baricadele credinței ieromonahul Ioachim Bâznog, ortodox, precum și părintele greco-catolic Anton Buga, cu mult mai tânăr ca vârstă ca și confratele ortodox. Părintele Ioachim Bâznog n-a mai trăit decât trei ani așa cum se menționează într-o adresă a Oficiului parohial ortodox Năsăud în care se raporta Episcopiei și Protopopiatului Bistrița că *ieromonahul Ioan Ioachim Bâznog din Sângeorz-Băi a trecut la cele veșnice în ziua de 26 aprilie 1943 și a fost înmormântat cu ceremonialul prevăzut pentru călugări, în data de 28 aprilie, de către preoții Vasile Puica din Năsăud și Ioan Spânul din Coșna (azi, în jud. Suceava)*. Mai raportează părintele că toate lucrurile de care a servit decedatul le-a depus în biserica cea veche și din lipsă de timp le va inventaria cu prima ocaziune, când se va deplasa la Sângeorz-Băi. Deținem plăcuta informațiune că înmormântarea s-a făcut cu ceremonial impunător în asistența a unui număr de peste 1000 de persoane, participând chiar și membrii din clerul greco-catolic, dar și intelectualii din comună¹.

Aceasta este prima mențiune care se referă la părintele Vasile Puica care avea în primire și treburile credincioșilor ortodocși sângeorzeni.

Părintele Vasile Puica s-a născut în data de 14 octombrie 1901 în satul Dumbrăvița județul Someș. Este absolvent de liceu și școală normală. A obținut licența în teologie în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cernăuți. Într-o copie la dosarul personal se specifică:

În numele Majestății sale Regelui Carol II

Noi Ministrul Secretar de Stat la Departamentul Instrucțiunii văzând certificatul de aptitudine nr. 124 din anul 1934/1935 aprobat de rectorul Universității, prin care se constată că d-l Puica Vasile a trecut examenul de licență în Teologie cu nota medie generală „Bine”, subiectul tezei fiind „Rolul curții imperiale din Viena în dezbinarea religioasă a românilor ardeleni”.

¹ Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Adresa nr. 143/1943.

Conferim d-lui Puica Vasile, născut în anul 1901 în comuna Dembrăvița județul Someș diploma de licență în Teologie pentru a se bucura de toate drepturile și prerogativele acordate de legi¹.

De la data de 1 septembrie 1925 până la 22 aprilie 1928 a funcționat ca învățător diplomat la școlile primare din comunele Chiuza și Văleni, județul Someș. A fost hirotonit în data de 22 aprilie 1928, dată de la care funcționează, în paralel, ca și învățător până la 1 octombrie 1929, iar după această dată a funcționat numai ca preot în Văleni. În 12 noiembrie 1940 este transferat de la Văleni-Someș ca preot la Năsăud, activând ca și profesor de religie la Liceul „George Coșbuc”

În ceea ce privește activitatea în domeniul învățământului, prezentăm detaliat locurile unde a funcționat ca învățător:

- de la 1 noiembrie 1925 la 31 august 1927 ca învățător la școala primară din comuna Chiuza, județul Someș;

- de la 1 septembrie 1927 la 1 octombrie 1927 la școala primară din Poiana Porcului;

- de la 1 octombrie 1927 la 30 septembrie 1929 la școala primară din comuna Văleni².

A fost distins cu dreptul de a purta brâu roșu conform decretului dat de PS Episcop Nicolae Colan în anul 1943. a scris diferite articole cu conținut religios și moral publicate în ziarele din Ardealul de Nord. S-a căsătorit cu Eugenia Herman.

La data de 18 septembrie 1946 avea în primire încă ortodocșii din Sângeorz-Băi, acest fapt reieșind dintr-un raport trimis către Episcopie în care prezenta situația parohiei Sângeorz-Băi, după cum urmează:

- Hramul bisericii: „Schimbarea la Față”;

- Parohie extrabugetară;

- Numărul capilor de familie cu act atestator de la primărie: 32;

- Numărul sufletelor: 74;

- Numele slujitorilor: Vasile Puica, preot, Alexandru Mutu, cântăreț;

- Alte culte și asociațiuni religioase existente pe raza parohiei (denumirea lor, numărul familiilor și al sufletelor):

- greco-catolici: 916 familii, 4455 suflete;

- bapțiști: 110 suflete;

- israeliți: 6 familii, 12 suflete.

- numărul credincioșilor ortodocși trecuți la alte culte sau alte asociațiuni religioase (motivele trecerii): nu au fost;

- situația materială a Bisericii (locașuri de cult, bisericile din parohie și filiale), cu o scurtă expunere a situației și istoricul lor:

a) Biserica s-a clădit în anul 1937 când s-a sfințit. E lucrată din lemn, acoperită cu țigle. Are un turn în față și o cupolă deasupra naosului.

b) Mai există în localitate o biserică veche care s-a edificat cu cheltuiala ieromonahului Bâznog. Azi e în stare slabă.

- Nu are cimitir;

- Nu are casă parohială;

- Are o sesie bisericească de 1193 stânjani:

¹ *Ibidem*, Fișa personală a preotului Vasile Puica.

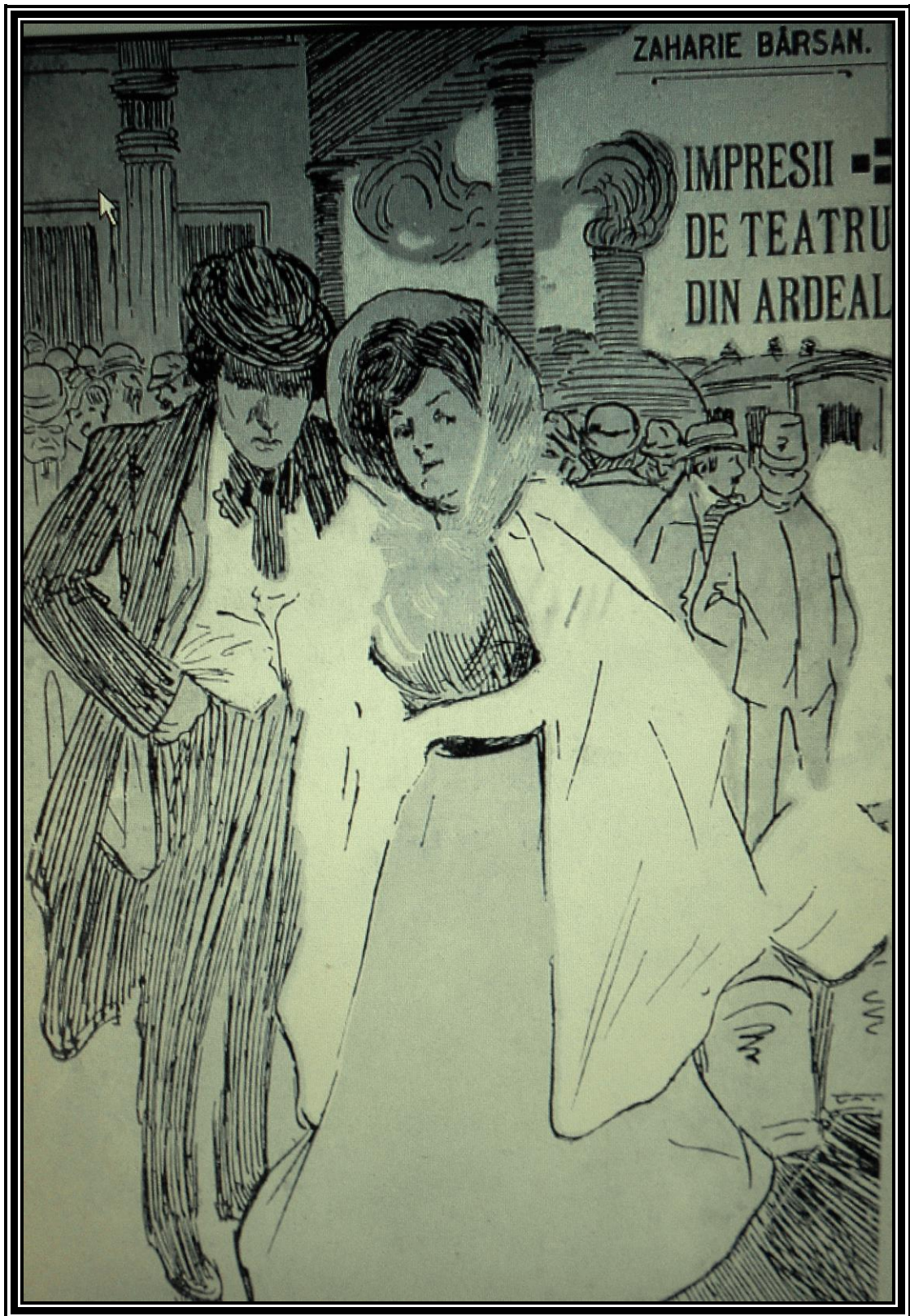
² *Ibidem*.

- Nu mai există alte clădiri în afară de casa parohială;
- Nu sint alte așezăminte bisericesti diferite;
- Există bibliotecă parohială cu: 54 de cărți, 10 cititori;
- În biserica veche există câteva icoane vechi¹.

Date despre părintele Puica le mai găsim într-un memoriu înaintat de către acesta Episcopiei Ortodoxe din Cluj, la data de 31 august 1946, părintele Vasile Puica în care se menționa că „autoritățile ungurești au rechiziționat de la biserica noastră din Sângeorz un clopot de 400 kg., care l-au ridicat de la loc în primele zile ale lunii septembrie 1944. Primarul, de atunci, din Sângeorz, fiind filo-maghiar, a negociat cu militarii care duceau clopotele și a reușit să schimbe clopotul nostru cu unul de aceeași greutate de la biserica unită din loco, iar clopotul nostru a fost montat în turnul bisericii unite din Sângeorz unde se află și în prezent. După liniștirea situației, subsemnatul am făcut raport în această cauză, răspunzându-mi-se să reclam clopotul pe cale de proces. Proces nu am înaintat, ci am căutat și am reușit să conving curatorul bisericii unite din Sângeorz să ne elibereze clopotul pe cale pașnică. Neavând lipsă de clopot am îngăduit numitei biserici să-l folosească până acum – aceasta din motivul că, abstrăgând de la intenția cu care s-a schimbat clopotul, totuși prin faptul acesta s-a salvat clopotul nostru. Mai nou, deschizând noi biserica din Feldru și neavând clopot pentru această biserică am plănuit să-l ducem pe cel din Sângeorz, însă am constatat că nu-l putem așeza în turn și din acest motiv m-am gândit la un clopot mai mic. Am dus unul de la biserica noastră din Sângeorz, iar oficiului parohial unit din Sângeorz i-am pus în vedere să ne elibereze clopotul. Prin adresa nr. 142/1946 oficiul parohial unit din Sângeorz ne roagă să le mai lăsăm în folosință clopotul, oferindu-se să ne împrumute un clopot mai mic, care să-l transporte și monteze pe cheltuiala lor la biserica ortodoxă din Feldru. Subsemnatul nu le-am putut îndeplini această dorință, mai ales și din motivul că poate, în curând, va trebui să predau postul de paroh de la Năsăud și de aceea vă rog respectuos să binevoiți a da dispoziții în această cauză”².

¹ *Idem*, Fișa parohială întocmită de părintele Puica Vasile.

² *Idem*, Adresa nr. 79/1946 a Oficiului parohial ortodox român din Năsăud către Episcopia ortodoxă din Cluj, 31 august 1946.

RESTITUIRI

TEATRU LA SÂNGEORZ

ZAHARIA BÂRSAN

Vineri dimineața, în ziua de Sfântul Ilie, plecăm din Cluj peste Apahida cea rurtă de săcară și o luăm în sus pe Valea Someșului. Mi-aduceam aminte de-acum nouă sau zece ani, când tot pe drumul acesta, bălat cu dorul de-o lume nouă, mergeam la școlile de la Năsăud. Un geamantan măricel și dorul de cei care i-am lăsat plângând în gară la Brașov, atâta duceam cu mine.

Treceam pe la Gherla cea fioroasă, unde știam c-a fost și unul de prin părțile noastre, treceam pe la Dejul cel șovinist și după puți timp ne coborâm la Beclean să schimbăm trenul.

Ne urcăm într-unul mititel, care ne ducea până la Ilva-Mică.

Când ne apropiam de Năsăud mă năpădesc amintirile unei primăveri aproape uitate. Mi-aduc aminte de prietenii mei de-atunci, de petrecerile noastre tănuite în câte-o cârciumă uitată din Întrădamul cel jidovesc, mi-aduc aminte de cele două fete ale cârciumarului de lângă pod și de bietul meu ceas

lăsat amanet pe-acolo. Eram vreo patru-cinci nedespărțiți, toți cântăreți și băieți buni. Când se desprimăvăraseră rătăceam cântând pe dealurile din preajma Năsăudului și făceam să răsune văzduhul de quartetele noastre improvizate. Odată am făcut un lucru, de care întotdeauna mi-a fost frică, amintindu-mi-l. Se dezghețase Someșul și masele de gheață se țineau sprijinite una pe alta, gata să pornească. În mijloc era o masă fixă, mai mare, și noi sărind de pe una pe alta, ajungem aici și ne așezăm cu nu știu câte sticle de rachiu. Pe vremea mea se bea numai rachiu pe la Năsăud; acum nu știu. Era așa de ușor să se desfacă masa pe care ședeam și s-o pornim cu Dumnezeu. Ei, ce vreți? Eram la vârsta aceea frumoasă, când omul îndrăzneșete tot. Cine sta să se mai gândească!? Cântam și râdeam de parcă am fi stat pe cine știe ce plai cu flori și iarbă verde.

Îmi mai aminteam de-o căscioară acoperită cu șindrila din capul uliței de din jos și de-o fată frumoasă, pe care o văzusem în căscioara asta, la război, scăldată de razele proaspete ale unei dimineți de primăvară. Apoi de-o dragoste, soră cu florile, ursită să oară odată cu ele și de-o seară de bal din sala de gimnastică, de

unde m-adat afară directorul gimnaziului fiindcă mă găsisese fumând un muc de țigară. A fost cea mai urâtă seară din tinerețea mea; mă făcuse de râs în fața fetelor.

Și multe altele îmi veneau în minte.

Trenul se oprește în gară la Năsăud, mă întâlnesc cu prieteni de pe vremuri, unii ne însoțesc până la Sângiorgiu, alții îmi promit că vin pe zilele reprezentațiilor.

Înaintăm, furișându-ne cu trenul nostru mititel printre dealuri, tot pe lângă Someș și pe la 2 p.m. ajungem la Ilva-Mică.

Un țăran bătrân, dar voinic, întreabă de mine cu voce tare și mă caută printre lume.

- Eu sunt! zic:

- Eu sunt ăl cu cocia de la hotel.

- Să fii sănătos.

Încărcăm bagajele și pornim spre Sângiorgiu. Someșul curgea la vale: întunecat de limpede și de curat ca toate apele de munte. La stânga se ridicau culmi pleșuve și șterse și din când în când se iveau pe vârfuli colțuri pietroase, cum îi iese omului sărac părul prin căciulă.

Căraușul nostru era un bătrân bun de gură, glumeț și simpatic.

- N-ați mai fost pe aici, așa-i?

- Nu moșule, n-am mai fost. E lume multă?

- E bugăt, că îs mulți pe lumea asta care n-au de lucru. Ați nimerit-o chiar bine. E astă-seară la hotel așa o ... asta ... știi o doamnă d-astea care cântă.

Vorbea de concertul din seara aceea.

Treceam pe sub niște poduri acoperite, mai se ceartă bătrânul cu niște ovrei care nu dădeau căruțele din drum, mai cotim la dreapta, la stânga și intrăm în Sângeorgiul-român. Un sat mare și curat, cu case multe din lemn și cu multe grădini.

O casă mare și simplă, un fel de cazarmă veche, cu coridoare strâmte și cu niște odăi mari și puțin pritenoașe, foarte economic mobilate – era hotelul băilor. Lavoarele semănau cu acelea rămase într-o casă din vremuri bătrâne, iar scaunele și celelalte mobile miroseau a muced și a bătrânețe.

În fața hotelului un parc destul de frumos, brădet mult și grupuri, grupuri de oameni, care stăteau de povești unii, alții jucau cărți. Câte un grup de tineri, fete și băieți, citeau noutățile de prin puținele gazete ce pătrund aici, la polul nordic.

Vin cunoscuți și ne spun despre pregătirile făcute, despre felul cum a fost aranjat concertul de cu seară și de popa din sat care n-a fost înțeleș de poporeni.

Le zisese popa, la ieșirea din biserică, să stea puțin înaintea Casei Domnului să le spuie ceva, și-a ieșit popa:

„- Oameni buni, a venit aici artistul Ardealului, un tânăr care a secerat lauri... etc”.

Lumea se întrebă:

- Ce-a secerat mă, ce-a secerat?

Și după ce termină părintele, întrebă unul:

„- Da cât se plătește d-le?

- O coroană!

- Ba să ne lase mai ieftin, d-le, mai ieftin. Cu o coroană plătim un cosaș, d-le...”

E tipică întâmplarea. La noi se întâmplă adeseori de vorbesc „domnii” prea pe sus ca să-i poată înțelege bieții țărani.

Seara mergem la concert. O sală pătrată, un podium și lume multă ... multă. Pe ușa de geam a sălii o hârtie pe care văd scris între altele:

„Aria din” ... cutare prin d-șoara X, „Mama” de Coșbuc prin d-șoara Y, „Romanță” prin d-l Z.

E ciudat să mai vezi astfel de scris la 1907.

Concertul începe. Artista are o înfățișare impozantă și simpatică, voce plină și puternică. În bucățile românești pronunță rău limba noastră frumoasă. Sperăm că pe viitor va da mai multă grijă pronunției românești și va avea mai multă milă farmecul versurilor noastre populare.

Declamația „Mamei” de Coșbuc a fost simplu dar destul de mulțumitor pentru o diletantă.

Domnul cu romanța „Cât te-am iubit” însă a făcut o greșală: o voce care sună bine în berărie de cele mai multe ori nu se potrivește pe scenă.

După concert a fost voie bună. Noi însă osteniți de drum ne-am dus și ne-am culcat.

A doua zi ne-am dus la izvor și am făcut și noi ce fac ceilalți, am băut apă, am înconjurat dealul și am venit iar la izvor. Am mai băut odată și iar am pornit-o pe după deal... Ce să faci? Trebuie să te ții în rând cu lumea; cică ar fi de leac apa asta.

La baie dăm peste un bătrân c-o gură cât ... hotelul băilor. Să ne ia pe sus nu altceva. Era servitor acolo ... și stăpân. Băuse el ceva săracul și ne lua de sus de tot. Am început eu și mai tare, că glas – mulțumesc lui Dumnezeu, am – și l-am potolit.

Când ieșim la izvor era muzică și veselie. Tineri și fete frumoase se lăsau îmbiate cu apa tămăduitoare, se făceau glume și se râdea cu hohote. Era un prisos de viață, ce se risipea în atmosfera curată și patriarhală.

Seara jucăm. Pentru întâia-ora se juca teatru românesc prin părțile astea. Aveam o scenă mică și șubredă, improvizată.

Spectacolul a decurs frumos și s-a sfârșit și mai frumos. Am jucat „Furtuna casnică”. În mijlocul scenei, la stânga, aveam o canapea mare de piele, demnă de marele hotel. Avea o apariție trainică. Noi sfârșim piesa printr-un joc improvizat: îi arăt brățara și fug după mobil. Doamna după mine. Mă urc pe canapea, doamna vine și dânsa și încercându-se să-mi ia brățara ne lăsăm oșor pe spatele canapelei, care se desface și mă răstorn cu nevastă-mea de gât și, încet și frumos, ne trezim jos. Începem să râdem cu hohot, cortina se lasă și publicul se depărtează mulțumit de acest sfârșit așa de potrivit pentru piesa aceasta. Cei mai mulți credeau, într-adevăr, că așa trebuia să fie.

Un priten al nostru, care se îngrijise de mobilă, veni râzând să ne spuie ceva, dar nu putea; râdea cu o poftă nespusă. După ce se mai potoli ne povesti că directorul i-ar fi zis, când a cerut canapea:

- V-o dau bucuros, dar vedeți de-o mai rezemați de ceva.

- Nici nu m-am gândit ce vrea să zică cu asta... Ha, ha, ha ... Acum am înțeles, ha, ha, ha ... și râdea prietenul meu de nu se mai putea opri, iar noi râdeam ca niște nebuni de râsul lui

După puțin de-abia stăpânindu-se:

„Asta a fost bună! Așa teatru zic și eu. Așa n-am mai râs de când sunt!”

A doua zi, duminică, a venit o lume imensă. Mulți n-au mai putut să intre; nu mai era loc, deși stăteam mai mulți în picioare.

Ar fi bine ca direcția băilor să se hotărască să facă o scenă convenabilă pentru viitor, când vom reveni iarăși cu drag la cei care ne-am arătat dragoste și am rămas mulțumiți de prestațiile noastre artistice.

Duminică, la a doua reprezentație, suntem rugați să repetăm „Furtuna casnică”. Ne-am ferit de canapea ca de „ucigă-l crucea” și-abia acum a priceput mare parte din public c-o fost o întâmplare sfârșitul piesei din seara trecută.

A diua zi, luni, am rămas aici și m-am odihnit ne-am dus la izvorul tămăduitor, am băut apă, am înconjurat dealul și am stat de vorbă cu lumea din parc.

După masă ne-am dus la Someș. Am stat câteva ceasuri pe țărmul pietros privind undele limpezi și discutând cu pritenul O. multe chestiuni culturale și literare. Am vorbit și de literatura noastră dramatică așa de săracă.

- N-avem ce face. Trebuie să ne mulțumim cu localizări deocamdată.

- Dar Caragiale?

- Comedia lui Caragiale, la noi, și-ar pierde jumătate din farmec. Sunt situații și personaje străine de publicul nostru. Singura dramă „Năpasta” ar mai merge. Am și jucat-o aproape prin toate părțile. Văd că diletanții noștri joacă pe ici, pe colo, comedii de Caragiale: *Conul Leonida*, *Noaptea furtunoasă* ș.a. Grozav mi-ar plăcea să văd și eu o astfel de reprezentație.

Tot așa cu comediile lui Alexandri, sunt prea pentru vremea lor, decât să mai poată mulțumi azi publicul nostru mai ridicat.

S-ar potrivi la noi și cred că ar fi adevărate sărbători, când s-ar juca *Despot-Vodă*, *Răzvan și Vidra*, *Vlaicu-Vodă* și mai cu seamă *Wilhelm Tell*, dar deocamdată n-avem nici personalul necesar, nici scene potrivite.

Ne rămân deci localizările făcute cu dibăcie, într-o limbă românească curată. Propovăduirea unei limbi frumoase e datoria noastră imediată și singura deocamdată.

Ar fi un mare noroc, se înțelege, dacă am avea piesele noastre originale ardelenesti.

Și cum ședeam așa pe malul apei vorbind despre câte și mai câte lucruri. Dincolo, pe țărmul din față, o casă cu acoperișul de paie, pornită s-o ia într-o parte, sta singură ascultând parcă murmurul valurilor. Un porc se trăsăra și el cum putea scărpinându-se de-un colț de piatră, ieșit din pământ.

În amurg am revenit în parc și la o masă ascultam poveștile fermecătoare ale unui domn de prin părțile locului, care ne ține o adevărată conferință despre viața casnică. Dă să plece și iar vine și noi ne bucurăm și-l ascultăm cu drag. Are miere în vorbă și o dibăcie surprinzătoare în trecerea ușoară de la o chestiune la alta.

Lumea începe să se ridice, pornind spre sala de mâncare. Parcul devine tot mai liniștit, așteptând parcă întunericul ce cobora din ascunzișurile munților.

Un român desculț, c-o pălărie mică dată pe ceafă, în gură c-un muc de țigară, trece prin fața noastră mândru. În spate purta o scară strâmbă cu patru cuie, dar strâmbă cum n-am mai văzut, parcă ar fi făcut-o anume, și în mână o tinichea. Era aprinzătorul de lămpi, mă rog! Își răzima scărița de stâlpul unui felinar, trage odată cu coada ochiului la noi, mai trage și din muc o dată și se urcă... la datorie. Era cel mai interesant aprinzător pe care-l văzusem și cea mai interesantă figură din băile de la Sângiorgiu.

Lumina felinarului se trudea nevoiașă prin întunericul ce se lăsase, iar de departe se auzeau cântecele sinistre ale ovreilor care își făceau rugăciunea într-o casă... undeva.

A doua zi plecarea. Iar vorbe, iar îmbrățișări, iar despărțire.

Pornim iar cu moșul de vorbă, trecem pe sub păduri acoperite, întâlnim români cu topoarele pe umăr și românce cu furca în brâu mergând cu câte doi-trei copilași ce li se țineau de cătrință.

Luăm trenul la Ilva-Mică și o pornim la vale¹...

Voci din presă

Ca încheiere, dau rândurile ce urmează găsite în „Lupta²” și scrise de-un corespondent de la Sângeorgiul-Românesc.

Reprezentările teatrale ale domnului Zaharia Bârsan

Poate nicidecum nu s-a strâns în Sângeorgiul Românesc atâta lume românească din toate părțile ca tocmai în cele două zile care au urmat după sărbătoarea Sfântului Ilie, când aceste părți de sus ale Transilvaniei au putut avea în mijlocul lor pe tot mai mult iubitul artist dramatic, pe domnul Zaharia Bârsan, care venea pentru întâia oară pe aici, cu mica sa trupă teatrală în fruntea căreia și-a mai luat un tovarăș nedespărțit, pe cunoscuta artistă Olimpia Brașoveanu, azi spre bucuria tuturor, doamna Olimpia Z. Bârsan.

Deși din oarecare neprevădere, ca să-i zic așa, în ziua de Sfântul Ilie a fost și un concert internațional aici, al doamnei Valeria Papp, vestea venirii d-lui Bârsan a adunat lalolaltă mai mult public doritor de teatru decât s-ar fi crezut. D-l Bârsan s-a putut încredința aici, poate mai bine ca în cele mai multe locuri, nu numai de dragostea neclintită ce i-o poartă lumea românească din întreaga noastră țară, dar totodată și de dragostea pentru artă care, încolțită odată, se dezvoltă cu o putere, în adevăr încântătoare. Din depărtări uimitor de mari a venit lume doritoare de teatru ca să ia parte la sărbătorile artistice pe care le pune la cale, cu o râvnă din ce în ce tot mai mare, însuflețitul închinător al întârziatei noastre Thalii române, și n-a fost cel care să plece cu o rază de nemulțumire sau de indiferentism.

Fiecare simțea că teatrul român de la noi a luat ființă că dacă publicul românesc a ajuns pretutindenea la o treaptă culturală atât de înaltă încât să simtă nevoia sufletească a teatrului a ajuns și acesta încât să aibă artiști de seamă care să mulțumească pe deplin această nevoie. Un lucru mai întârzie, și el nu e departe de realizare: o înțelegere între d-l Bârsan și societatea pentru fond de teatru pentru ca să se poată organiza o mișcare pretutindenea; și o mișcare puternică de care să nu rămâie neatinsă mai cu seamă acele părți românești încremenite unde oficialitatea a înghițit orice viață națională mai puternică, și unde, prin urmare, e mai mare nevoie de o lumină.

Scriitorul acestor rânduri are o convingere foarte sigură că zorile teatrului nostru s-au arătat și că cei chemați nu vor mai tândăli, despicând fire de păr și încurcând lucruri care de mult trebuiau descurcate și limpezite. Adunarea fondului de teatru care se va ținea în anul acesta e datoare în fața opiniei publice să realizeze ceva concret în ce privește acel „Plan de acțiune”, devenit banal în urma atâtor vorbe fără nicio

¹ **Zaharia Bârsan**, *Impresii de teatru din Ardeal*, Arad, Tipografia George Nichin, 1908, pp. 92-100.

² „Lupta”, Anul I, Budapesta, Marți 17/30 iulie 1907, nr. 156, la rubrica „Știrile zilei” anunța cu titlul „Zaharia Bârsan în Sângeorgiul-Românesc” că „după înlăturarea piedicilor pe care a încercat să i le pună stăpânirea și-a reluat firul turneului început cu atâta însuflețire. În toate locurile locuite de românii acestei țări e așteptat cu o deosebită nerăbdare. Sâmbătă și Duminică, după Sfântul Ilie (3 și 4 august) d-l Bârsan, dimpreună cu trupa dramatică a d-sale, va da două reprezentații în Sângeorgiul-Românesc, la băi. Dată fiind împrejurarea că d-l Bârsan umblă pentru întâia oară prin aceste părți, lumea românească din tot jurul se interesează într-un mod deosebit de cele două reprezentații. Fiind Sângeorgiul, peste vară, un centru unde-și dă întâlnire întreaga clasă cultă din apropiere și din depărtări mai mărișoare, se prevăd pentru aceste două zile succese mari”.

ispravă. Ea va ști să pornească acum o acțiune care să dovedească cum că nici la noi arta nu e condamnată la soarta de miloagă, care stă înaintea ușilor, cerșind milă.

Și încă ceva. Cine nu se uită cu dispreț la țărani care se îmbulzesc pe la ferestrele sălilor de reprezentații, unde stau ceasuri întregi mulțumindu-se să vadă măcar un simplu colțișor de scenă, va înțelege că nici țărănimea noastră nu va mai trebui lăsată în brațele ignoranței de veacuri, ci va trebui scoasă din ea și prin ajutorul teatrului care moralizează și cultivă. Și va trebui pus întrucâtva capăt și dilentantismului care, la țară, e de cele mai multe ori o adevărată pacoste și pentru diletanți și pentru cei care îi privesc numai ca să râdă de câte o năzbâtie sarbădă și vă poate spune că au fost la teatru. Dacă teatrul e o școală, desigur, că e vremea ca și aceia care îl fac să aibă puțin școală.

Deși un talent pronunțat dramatic, d-l Bârsan joacă cu o deosebită ușurință și în comedie. Cine l-a văzut la Sângeorgiu nu-l va uita pentru minunata satiră a III-a a lui Eminescu în care s-a urcat la un grad de interpretare cu nimic mai prejos de acela al nemuritorului poet care a eternizat figura războinică a lui Mircea cel Bătrân, - nu-l va uita pentru cele două roluri din Jean Marie a lui A. Theuriet, care au strânit lacrimi, - pentru rolul din comedia „Un prieten” în care, totuși, e mai multă duioșie decât orice altceva, duioșie pe care d-l Bârsan a interpretat-o storcând lacrimi din ochii ascultătorilor. Și nu-l va uita nici pentru acea limbă curată, pentru acea pronunție aleasă și fină care pentru orice obișnuit cu accentul dur ardelenesc e o adevărată revelație pe lângă un puternic îndemn spre curățirea limbii atât de plină de barbatrisme¹.

Publicul, enormul public, care sătea să spargă zidurile sălii celei mari de la hotelul „Hebe” al băilor, își va duce aminte totdeauna de doamna Bârsan care în deosebitele roluri atât de variate și ca gen și ca temperament, a stors apluzele neconținute ale tuturor celor prezenți, și admirația lor. Cei mai mulți nu vor uita-o pentru admirabila interpretare a „Furtunii casnice” care s-a dat în ambele seri și care e una dintre cele mai tipice, dar și mai grele piese din câte poate să arate repertoriul nostru teatral. Damele vor fi mai puțin recunoscătoare doamnei Bârsan pentru dezvălirile atâtor slăbiciuni femeiești, dar pentru aceasta admirația lor pentru artista Bârsan nu scade după cum nu scade nici a aceluia care pot să o cunoască și în afară de scenă. Și oricine își va aduce aminte cu o vădită emoție de Teresa din „Jean Marie” care are să aleagă între două iubiri caste și ambele deobligătoare și care alege totuși cu atâta înțelepciune, cu atâta simț de o moralitate care nu se întinează nicidecât. Alții o vor vedea-o în rolul mamei nenorocite din „La icoană” de Alexandru Vlahuță, alții în rolul din „Prietenii”, duios - din „Capriciul unui tată”, care s-ar putea și „Pisica și șoarecele” – și din „Nervosul” căruia nu-i poate dăruia decât o fărâma de compătimire pentru nenorocirea de a fi mimat trupește și amorezat nebunește de o ființă cu un temperament atât de deosebit, cum e dânsa. Și amintindu-și de dânsa, oricine va avea înaintea ochilor săi sufletești o adevărată artistă, căreia nu i se poate dori altceva decât viață lungă, fericire, iubirea și priceperea de artă pe care o dovedește astăzi.

Restul trupei domnului Bârsan e compus amăsurat împrejurărilor vitrege între care trăim. Aceasta numai ca număr, căci ca prestațiuni e vrednic de artistul al cărui nume îl poartă întreaga trupă.

Închei cu o urare: Dumnezeu să aibă în grijă pe noua pereche de artiști și același Dumnezeu să deschidă ochii publicului românesc spre a putea vedea².

¹ Zaharia Bârsan, *op. cit.*, pp. 142-144.

² „Lupta”, Anul I, Budapesta, 28/10 august 1907, nr. 165, p. 3. Articolul este semnat de N. Frunză și este o continuare a ceea ce a scris Zaharia Bârsan în rândurile de mai sus.

SOLOMON HALIȚĂ

- PROFESOR, CĂRTURAR ȘI DEMNITAR PESTE CARPAȚI -

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Întorcându-se la Năsăud a constatat că toate lucrurile erau ocupate. Directorul liceului, Ioan Ciocan, îi oferise un post provizoriu de învățător pâna la vacantarea unei catedre. Eminentul absolvent de la Viena nu se putea împăca să-și limiteze activitatea într-o localitate modestă. De aceea, va trece munții în România, țara mamă, unde va sluji timp de 36 de ani (1883-1919), activitatea închinând-o școlii în cea mai mare parte a vieții lui.

Ajunge în Moldova unde-și desfășoară activitatea de profesor și intelectual în orașele Dorohoi, Bârlad și Galați.

Este imediat angajat ca profesor și director al gimnaziului, de curând înființat, din Dorohoi conform ordinului Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor din 31 octombrie 1883¹ care îl recomanda primăriei din Dorohoi, care la rândul-i îl numește director și profesor de Istorie, Geografie și Limba română.

Peste un an, în luna martie, se prezintă la examenul de la catedra de Pedagogie de la Galați, unde câștigă concursul și este numit profesor, prin decizia Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor începând cu data de 1 aprilie 1884, la catedra de Pedagogie, Drept constituțional și administrativ la Școala normală din Galați.

Rugat de primăria din Dorohoi, Solomon Haliță rămâne la conducerea gimnaziului până la sfârșitul anului școlar 1884.

După doi ani de profesorat la Galați, își cere transferarea la Bârlad, la Școala normală de aici, transfer care va fi aprobat în data de 1 septembrie 1886². Anii cei mai fructuoși sunt cei de la Bârlad, unde organizează metodic școala de aplicație și lecțiile practice ale tinerilor normaliști³.

Sufletul revistei „George Lazăr”

Împreună cu alți profesori tineri și cultți întemeiază revista pedagogică și școlară „George Lazăr”, revistă pentru educațiune și instrucțiune, care a apărut în perioada 1887-1889, sub direcțiunea lui Solomon

¹ Sandu Manoliu, *Un om și o energie* în „Icoana unei școli dintr-un colț de țară românesc”, Năsăud, 1930, p. 259.

² *Ibidem*, Notele 1-5, p. 268.

³ *Ibidem*, p. 269.

M. Haliță¹. Revista apărea lunar, în comitetul de redacție fiind profesorii G. R. Constantinescu, Gh. Ghibănescu, Gavr. Onișor, V. G. Diaconescu și I. Apostolescu.

Publicația s-a intitulat, semnificativ, „George Lazăr”, pentru că „pentru noi românii George Lazăr e tot una cu școala”². La revista „George Lazăr” au colaborat mulți ardeleni, între care notăm pe învățătorul și folcloristul Ion Pop Reteganul, profesorul de Filosofie de la liceul din Năsăud Grigore Pletosu (viitorul protopop ortodox al Bistriței, s.n.), un „Sângeorzanul” din Sângeorzul lui Haliță, pedagogul Vasile Borgovanu, etc.³.

Colaboratorul cel mai de preț al revistei a fost Spuru Haret, ministrul de instrucție de mai târziu⁴. De la această perioadă datează și prietenie între cei doi oameni ai școlii, Solomon Haliță fiind cel mai de aproape colaborator a lui Haret și înfăptuitorul ideilor lui⁵.

Din articolele lui Solomon Haliță din revista „George Lazăr”

Către cititori

Dintre toate ramurile din literatură, cea pedagogică a fost mai mult neglijată la noi până acum. Afară de cărțile de școală, menite a servi ca manuale în mâinile elevilor pentru ca să-și poată învăța lecțiile date de profesor, pentru cultivarea acestui din urmă găsim prea puține scrieri care să-l călăuzească în greaua misiune, care să-i arate cele mai bune metode spre a preda mai cu înlesnire și cu mai mare folos pentru elev, materialul didactic. Cu atât mai mic este numărul scrierilor periodice care să-l țină la curent cu cele din urmă inovațiuni și îmbunătățiri realizate de popoarele occidentului pe terenul școlii, pe deoparte, iar pe de altă parte unde să aibă ocazia a expune și studia relele de care este bătuit sistemul nostru actual de educație și instrucție, spre a putea afla apoi remediul vindecător. Între astfel de împrejurări, necesitatea și utilitatea revistelor pedagogice este viu simțită.

Este recunoscut de toată lumea, că germanii sunt astăzi poporul care pe terenul școlii primare este cel mai înaintat. Statistica ne dovedește că nici la un popor numărul indivizilor, care știu carte, nu este așa de mare ca la germani. Corpul didactic al școlii populare, care formează baza întregului edificiu cultural, este recrutat numai din oameni special, educați și instruiți pentru aceasta, prevăzuți cu cunoștințele pedagogice necesare. Și cu toate că sunt atât de bine pregătiți din școală pentru misiunea de învățători ai maselor, continuă a se instrui și de a-și completa cunoștințele prin lectura operelor și revistelor pedagogice, al căror număr este imens. Fiecare reuniune de învățători, fiecare centru de cultură numără mai multe reviste de acest soi.

Ar fi nedrept a pretinde ca și noi dintr-odată să ajungem în această privință acolo unde stau astăzi germanii, pentru că legea progresului ne spune că nu se pot face salturi. Însă prin aceasta nu se justifică indolența și lipsa de voință din partea acelor care sunt chemați ca să aducă lumină.

Corpul didactic al școlii primare este recrutat la noi, în cea mai mare parte, pentru școala rurală din absolvenții școlilor normale primare sau din seminariștii cu patru clase, iar pentru școala primară urbană din

¹ *Ibidem*, Nota 1, p. 269.

² *Ibidem*, p. 270.

³ *Ibidem*, Notele 1-3, p. 272.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p. 273.

elevi ai liceelor, gimnaziilor și din seminariști. Nu voim a atinge amorul propriu al nimănui; voim numai a constata faptul că cei din urmă nu sunt pregătiți special pentru cariera didactică, de vreme ce în programele școlilor în care și-au primit instrucțiunea nu figurează deloc pedagogia ca obiect de studiu. Și dacă găsim în rândurile lor numeroase exemple de buni institutori, că acestea se datoresc în totul aptitudinilor lor individuale, stăruinței și dragostei ce au pentru cariera lor. Suntem însă siguri, că toți regretă că n-au urmat un curs sistematic de pedagogie, căci ar fi dispensați de multe greutăți până să ajungă a-și forma o așa-zisă pedagogie individuală, care de altfel variază după individ; de unde se explică variabilitatea metodelor mai la fiecare școală.

Învățătorii școlii rurale, deși au primit o doză oarecare de noțiuni din pedagogie, acestea însă sunt insuficiente, întrucât și numărul orelor din acest studiu este foarte restrâns după actualele programe și este imposibil de a-și completa cunoștințele pedagogice într-un singur an, mai ales că pedagogia este rezultanta științelor antropologice. Este necesar dar, ca și unii și alții să găsească mijlocul de a se putea cultiva în sfera carierei lor, lucru pe care suntem siguri că-l doresc cu toții. Acestea, referitor la personalul didactic al școlilor primare de băieți, se pot aplica și la corpul învățătoresc al școlilor de fete, deși trebuie să constatăm că profesoarele au dobândit o mai bună pregătire pentru cariera didactică, de vreme ce sunt mai toate absolvente a școlilor centrale, unde se predă pedagogia ca obiect de studiu.

Îndemnați de această împrejurare, am luat hotărârea a ieși la lumină cu această publicațiune, având încrederea că va fi binevenită și susținută de aceea căroră o adresăm. Credem că vom avea alături cu noi pe toți iubitorii de progres. Căci ce este mai lăudabil decât a tinde să răspândești lumina acolo unde trebuie răspândită!

Ne vom adresa în special corpului didactic, pentru care motiv vom căuta să-i alegem acele chestiuni care-l interesează mai de aproape. De aceea, materiile didactice, metodele de predare ale diverselor obiecte de învățământ, reformele ce se fac în alte state pe terenul școlii, cu un cuvânt tot ceea ce privește instrucțiunea, va ocupa primul loc.

Articolele de educație fiind preferate, vom lăsa în același timp loc liber și chestiunilor de curată știință și literatură. Dar școala fiind obiectul principal asupra căruia vom insista, am crezut că nu e titlu mai potrivit de dat acestei reviste, decât „George Lazăr”. Numele revistei ne arată și scopul ei, căci George Lazăr, pentru noi românii, e tot una cu școala și n-a greșit răposatul Petru Poenariu când intitulează discursul său de recepție la Academie „George Lazăr și Școala Română”. George Lazăr a întemeiat școala română în Muntenia și Gh. Asachi în Moldova; elevii acestor doi luceferi au continuat cu succes opera începută. O revistă literară și științifică a înprospătat memoria nemuritorului Asachi; iar noi, care nu suntem decât urmași în aspirații ai acestor dascăli ai românismului, voim a face un program din numele lui George Lazăr; vom căuta a susține școala, a contribui la progresul ei, în direcția arătată de George Lazăr. Învățământul nostru trebuie să fie naționalist. Popoarele din jurul nostru dezvoltă o activitate febrilă națională, încearcă de a-și întări elementul național în paguba naționalității noastre, și aceasta prin mijlocul instrucțiunii și educației. Oare noi să stăm indiferenți în fața acestui curent și să nu deșteptăm sentimentul național tot prin aceleași mijloace?

În timpul când Germania era dezmembrată și înrâurirea străină era la culme, Fichte, în discursurile sale către națiunea germană zicea: „Singurul mijloc ce-l pot propune pentru asigurarea existenței națiunii germane este o reformă fundamentală a sistemului de educație de până acum”. Idealul lui Fichte era o educație națională, proprie firii germane, și învățătorul poporal a fost acela care a făcut unirea Germaniei.

Obiectivul nostru fiind școala, cel către care ne adresăm fiind învățătorul, ne vom ocupa și de produsele intelectuale ale poporului. De aceea, revista noastră va consacra în fiecare număr câteva pagini literaturii populare. Aceasta ne va înlesni mijloacele de a-l cunoaște pe el acasă, văzându-i sentimentele lui, cum și chipul de a privi și judeca lumea.

Terminând ne rezumăm. Pricipiile de care suntem conduși sunt răspândirea culturii, în general și a cunoștințelor pedagogice, în special.

N-avem pretenții mari; satisfacuți vom fi, dacă vom vedea că am putut contribui la progresul școlii române, pe baza principiului de naționalitate¹.

Din ale școlii primare

Școala primară are de îndeplinit cel mai important rol în viața popoarelor moderne. Scopul ei este de a înzestra pe toți indivizii care compun o națiune, fără deosebire de clasă sau profesie, cu acea sumă de cunoștințe generale care sunt indispensabile fiecăruia ca membru al societății, fără privire la cariera ce va îmbrățișa în viață. Timpurile trecute au lăsat moștenire secolului al XIX-lea o împărțire a omenirii în caste deosebite unele de altele prin drepturi și privilegii. Deși revoluțiile sociale au abolit aceste drepturi și privilegii și au pus pe toți fiii unui popor pe același picior de egalitate, consecințele feudalismului desființat se văd și nu sunt distruse în societatea democratică de astăzi. Deosebirea dintre țăranul care lucrează pământul și care formează majoritatea populației, și dintre acele pături ale societății care, fie prin avere, fie prin felul ocupației lor se bucură de un trai mai bun, este foarte mare, atât în ceea ce privește bunăstarea materială, cât mai ales, în ceea ce privește gradul de cultură intelectuală și morală.

Rolul de a stabili o legătură strânsă între toate păturile societății prin cultură, incumbă școlii primare. Ea este chemată de a mijloci < popularizarea > acelor cunoștințe și idei, care vor forma baza comună de înțelegere și legătură dintre părțile societății. Forța și stabilitatea internă a unui stat nu se rezimă pe indivizii singuri sau pe o clasă privilegiată, care, singură, are mijlocul de a se ridica la un înalt grad de cultură, ci pe respectarea legii naturale, care dă fiecărui membru al societății dreptul și mijloacele de a se putea cultiva și de a se înălța până la cele mai înalte demnități. Când deosebirea între învățați și neînvățați este prea mare, popoarele pierd unitatea, patriotismul și încrederea în sine; se desfac de la sine în tabere potrivnice unele altora și rezultatul este, că o astfel de societate nu poate să prospere. Din acest punct de vedere, zice dr. Fr. Dittes, este absurd a favoriza școlile medii și superioare în paguba școlilor poporului – adică a școlilor primare – a le lăsa pe aceste să decadă în mizerie pentru a putea întreține pe cele mari cu îmbelșugare. Acest fapt se întâmplă numai la acele popoare care, sau că merg spre decadență, sau că sunt încă pe jumătate barbare și le place, prin urmare, tot ce este lustruit.

Istoria veche și contemporană ne probează în destul acest fapt important. Societatea antică greacă și romană, pe lângă tot progresul făcut în științe și arte, nu s-a putut ridica la adevăratul principiu umanitar și d-indereptul câtorva mii de cetățeni liberi, gemeau milioanele de sclavi, lipsiți de drepturi.

Și în zilele noastre, acele state se bucură de o prosperitate și liniște mai mare înlăuntru, unde instrucția primară este în floare; pe când găsim state care au bune universități și școli înalte, dar n-au școli pentru popor și din această cauză progresul nu-și poate face calea sa naturală, evoluția nu se face în mod firesc și sunt expuse în tot momentul la revoluții sociale.

¹Revista „George Lazăr”, Anul I, Bârlad, nr. 1, 15 aprilie 1887, pp. 1-5.

Școala primară, școala maselor, este chemată să îndeplinească rolul important care constă în egalarea păturilor sociale, în primenirea elementelor vechi cu altele noi și în lățirea acelor cunoștințe care nu trebuie să lipsească niciunui cetățean conștient de drepturile și datoriile sale. Dar, școala primară pe lângă că este începutul acelei serii de instituții de cultură care pregătește calea pentru celelalte, este universitatea maselor. Din această cauză vedem că organizarea școlii primare și fixarea programului ei este foarte dificil de îndeplinit, de vreme ce trebuie să ținem cont de o mulțime de împrejurări, care se impun cu necesitate. Pe deoparte nu se poate susține că școala primară este o școală specială, de vreme ce ea este chemată să deie tuturor cetățenilor cunoștințe generale, fără privire la felul ocupației lor ulterioare, pentru alte școli mai înalte. Pe de altă parte, întrucât ea este pentru majoritatea populației ultimul institut de educație și instruire, se impun de la sine predarea unor cunoștințe reclamate de progresele timpului și de principiul utilului – niște cunoștințe despre care putem zice că nu privesc mai îndeaproape pe acea parte a tinerimii, pentru care școala primară este numai locul de pregătire pentru alte școli mai înalte, școli în care își va primi instruirea sa specială și, prin urmare, timpul ocupat cu aceste obiecte cum sunt, de exemplu, noțiuni de agricultură și viticultură, lucrurile manuale etc., ar fi un timp pierdut.

Combinarea acestor multiple postulate ce se fac școlii primare, este greu de făcut și opțiunile pedagogilor distinși diferă în această chestiune. Așa spre exemplu, Graefe zice că de vreme ce țăranul și orășanul de rând își termină cultura școlară în școala poporală, anii de școală trebuie să fie înmulțiți și școala poporală trebuie să devină o școală specială, deosebită de școala elementară menită pentru aceia care voiesc a continua și a cărei ani de școală trebuie să fie mai puțini, pentru că aici se predau cunoștințe elementar-pregătitoare pentru alte școli. Dacă acești din urmă ar fi siliți a urma cursurile complete ale școlii populare menite pentru țărani și burghezi, ei s-ar prea întârzia. De aceea zice el: școlile populare sunr acele în care țărani și orășenii din clasa de jos și de mijloc își primesc nu numai cultura elementară ci și cultura generală ce se pretinde clasei din care ei fac parte.

Această definiție a școlii populare, deși ni s-ar părea că fixează scopul ce-l urmărește școala primară în destul de lămurit având în vedere principiul utilului, analizat în fond ne va duce la concluzia că o astfel de școală pierde caracterul adevărat al școlii populare, acela de a fi generală, de vreme ce ea tinde a despărți societatea iarși în caste, fapt ce stă în contradicție evidentă cu ideile liberale ale timpului în care trăim. În adevăr, dacă am admite această diviziune a învățământului primar stabilită de Graefe, școala poporală pentru țărani și o parte din burghezi, cu un curs de 8 ani, și școală elementară pentru copiii claselor superioare, cu un curs de 4 ani, care vor continua instruirea lor mai departe în gimnazii, licee și universități, oare nu se pune o barieră copiilor de țărani și burghezi de a trece mai departe în institute mai înalte? Fiind programa școlii populare cu totul altfel alcătuită, fiind obiectele de studiu predate în limite mai restrânse și specializate, copiii de țărani și burghezi vor fi condamnați după absolvirea cursului primar a se mulțumi cu cunoștințele căpătate și chiar și aceia dintre ei care vor avea mijloacele și talentul de a putea continua, vor fi împiedicați prin faptul că vor fi prea înaintați în etate, de o parte, și de altă parte, cunoștințele ce ei le-au primit nu vor sta în legătură cu programele cursurilor secundare pentru a putea continua fără întrerupere.

Din punct de vedere pedagogic, privită această teorie, avem probe și mai puternice spre a o putea combate.

Este un adevăr necontestat, că deși omul nu are idei înăscute, are însă aplicații și predispoziții ereditare, inerente individualității, pe care în limbajul de toate zilele le cuprindem sub numele de talent. Zicem, de exemplu, că cutare copil are talent pentru muzică, desen, etc. Aceste aplicații sunt greu de

constatat în prima etate, cu atât mai greu cu cât natura omenească este greu de a o înțelege, fiind cel mai complicat organism; și de multe ori se întâmplă că ceea ce am constatat la copiii mici ca talent și aplicație, mai târziu vedem că nu au fost decât niște capricii pasagere și că cu etatea aceluiși copil, a căpătat prin deprindere aplicațiuni cu totul altele.

Nu suntem în drept, dar, de a hotărî mai dinainte cariera ce o va îmbrățișa copilul, căci deși din un număr dat de cazuri vom nimeri o parte, în cele mai multe cazuri ni se va întâmpla ca să fim înșelați, lucru ce experiența de toate zilele îl dovedesc, din nefericire, prin prea multe exemple. Nu arareori vedem părinți care țin cu orice preț ca copiii lor să devină oameni mari, îi silesc la studii înalte cheltuind bani și timp cu dânsii, fără ca să aibă aplicațiune pentru aceasta, hotărându-se mai dinainte cariera până a nu se putea cunoaște cu mai mare probabilitate aplicațiunile și talentele lor, și în urmă termină prin a rămânea niște membri inutili societății, pe când dacă le-ar fi studiat mai bine natura, forțele intelectuale și i-ar fi destinat pentru vreo meserie, folosea cu mult mai mult.

Țăranului însă, fiindu-i calea închisă la școlile mai înalte prin nepotrivirea programelor îi va rămânea talentul îngropat și societatea va rămânea lipsită de un factor al progresului. Talentul și geniul nu sunt un privilegiu de castă. Câte exemple nu ne arată istoria de oameni geniali și mari reformatori ieșiți din sânul poporului.

Să lăsăm să vorbească Comenius care, încă pe la anul 1628, pleda pentru uniformitatea învățământului primar, într-un timp când societatea, prin legi politice, era împărțită în caste.

El zice: „scopul meu este o instrucțiune generală a tuturor acelora care sunt născuți ca oameni în tot ceea ce este uman. Ei trebuie puși în relațiune unii cu alții, să se îmbărbăteze, să se deștepte și îndemne reciproc. Pe toți voim să-i educăm spre toate virtuțile, spre modestie, unire și promptitudine la serviciu. Pentru aceasta nu trebuie să-i despărțim prea de timpuriu unii de alții, să nu dăm ocazie unora de a se mândri față de ceilalți și de a-i desconsidera. Înseamnă a se pripri cineva când voiește a determina prin anul al 6-lea chemarea pentru care este apt fiecare în viață, pentru știință sau pentru vreo meserie, pentru că în aceast etate nu se manifestă îndestul nici puterile spiritului nici aplicațiunile caracterului; mai târziu toate vor ieși mai bine la lumină, după cum într-o grădină nu putem cunoaște care plante trebuiesc plivite și care lăsate, până când sunt încă tot mici, ci numai după ce au crescut (atunci putem cunoaște buruienile de flori), copiii celor bogați, a nobililor și funcționarilor, nu sunt singuri născuți pentru astfel de demnități, ca numai lor să le fie școala latinească (înțelege școlile secundare cât și primare, deosebite de școala primară pentru clasa de jos); iar pe ceilalți să-i respingem fără nicio speranță. Vântul suflă încotro voiește și nu începe a sufla la aceeași oră”.

Cât de avansat era Comenius în idei, dacă el în timpul războiului de 30 de ani propunea o școală primară uniformă pentru toți, prin care să treacă toți și numai după absolvirea ei să se dedice științelor, alții meseriilor!

De aceea susținem, că școala primară să fie generală pentru toți; să fie astfel organizată, încât să corespundă multiplelor ei postulate, servind cum am zis la început, și ca universitate pentru poporul care nu va continua mai departe, însă în același timp să fie și porțița care să deschidă drumul orișicărui membru al societății, care ar voi a se cultiva mai departe.

Opțiunile lui Graefe sunt combătute de întreaga școală a lui Pestalozzi, care cu toate că admite diviziunea școlii primară în urbană și rurală, înlătură orice spirit și tendință de castă și îi conservă caracterul general de școală umanitară, tinzând la uniformizarea programelor acestor două feluri de școli.

Rezumându-mă, referitor la această chestiune, opiniile eruditului Dr. Fr. Dittes, ca a unuia din cei mai eminenti pedagogi care au aprofundat mai bine chestiunile referitoare la instrucțiunea primară. D-sa este de părere <despre> copii, să nu fie primiți în școlile secundare înainte de 12 ani împliniți. Până la această etate, vor fi satisfăcut scopului ce urmărește școala primară <pentru> toți acei copii cărora împrejurările le vor fi fost favorabile. Această modificare în sistemul școlar actual va aduce mult bine. Nu vom mai vedea copii mici intrați în școlile secundare încărcăți cu ocupații ce trec peste puterile lor. Afluența în clasele inferioare ale școlilor secundare nu va mai fi așa mare, pentru că până la etatea de 12 ani – până la care timp vor urma cursul primar – se vor cunoaște cei talentați și cu aplicațiune pentru studii mai înalte și cei care sunt chemați pentru alte cariere. Consecința firească va fi că și clasele cursurilor secundare vor fi populate mai proporțional decât astăzi când clasele inferioare sunt prea populate, iar în clasele superioare reușesc de a se strecura așa de puțini, încât sunt aproape goale. Vom avea mai puțini studenți, însă nu vom avea un proletariat așa numeros de învățați.

În ceea ce privește împărțirea școlilor primare în urbane și rurale cu tendințe deosebite, va fi bine ca programa acestor școli să se uniformizeze după putință. Deosebire esențială între școala rurală și urbană să nu fie. Numele de școală urbană (burgheză) s-a născut într-un timp când orășanul liber avea nevoie de mai multă cultură decât țăranul supus domnului feudal. În zilele noastre o astfel de diviziune este un anacronism. Negreșit că școala de la țară cu cea din oraș nu vor fi uniforme în totul pentru că trebuie să ținem cont de unele relații de loc, fiind în comunele rurale copii mai puțini, fiind unele cu un învățător și altele cu mai mulți; toate însă vor avea tot atâția ani de școală, copiii de aceeași etate și în genere același scop. Păreră că școlile rurale trebuie să stea mai jos ceva decât cele urbane, că la acele putem aplica și învățători mai slabi, este o greșală mare și periculoasă. Tocmai în comunele rurale, unde există mai puțină cultură, mai puțină ocazie și impuls spre perfecționarea individului, mai puțină aplecare spre o petrecere nobilă în orele libere de munca agricolă, mai puțină pricepere în chestiunile economice și politice, unde incultul este mult mai expus ispășii șarlatanilor de tot soiul, tocmai acolo este nevoie mai mare de cei mai buni învățători și de cele mai bune școli.

Fiindcă chestiunea despre organizarea școlii primare este încă în discuție la popoarele cele mai înaintate, fiindcă autoritățile școlare și bărbații cei mai distinși ce se ocupă cu instrucțiunea primară, încă n-au convenit pe deplin asupra numărului anilor de școală ai școlii primare, asupra scopului ce-l urmărește, înainte de a trece la analiza programelor școlii primare urbane și rurale de la noi, cred folositor a face o privire generală asupra organizării școlii primare în câteva din statele cele mai înaintate. La aceasta mă voi servi de *Istoria Pedagogiei* de Dr. K. Schmidt, *enciclopedia* Dr. G. A. Lindner, studiul d-lui H. Lessage publicat în *Anuarul ministerului instrucțiunii 1883*, *lexiconul* lui Brockhaus, ediția ultimă (13) și altele.

În Belgia, învățământul primar nu este obligatoriu, cu toate aceste după legea din 1879 în fiecare comună trebuie să fie cel puțin o școală primară întreținută de comună, în caz de nevoie două sau mai multe comune pot fi autorizate să aibă o școală comună. Guvernul fixează minimul școlilor primare ce trebuie să le întrețină fiecare comună, precum și numărul claselor și al institutorilor în fiecare școală.

Instrucțiunea primară nu este gratuită decât pentru copiii săraci; ceilalți plătesc o retribuție. Pentru copiii săraci retribuția e plătită din biroul de binefacere. Învățământul religios nu face parte din programa cursului primar; în fiecare școală este o sală anume unde preoții diferitelor culte fac cursul de religie în afara orelor de clasă. Legea din 1879 prevede crearea de școli primare superioare în localitățile în care s-ar recunoaște că sunt posibile și utile. În aceste școli se predau, pe lângă limba maternă și o limbă străină,

noțiuni de drept constituțional și economie socială, noțiuni de geometrie practică, noțiuni de igienă, noțiuni de agricultură, horticultură și arboricultură, comptabilitatea, muzica vocală, economia domestică pentru fete. În aceste școli se primesc numai copiii care au terminat cursurile școlii primare ordinare și sunt în etate de la 12-15 ani.

În Belgia există lupta cea mai crâncenă între partida liberală și clericală. Aceștia din urmă se aflau la cârma afacerilor instrucțiunii publice până la 1878, având inspecția școlilor și controlul asupra învățământului religios și moral. La 1879 au venit la putere liberalii care au făcut noua lege a instrucțiunii prin care s-au ridicat clericalilor toate drepturile asupra școlii. În urma legilor votate în anii următori, clericalii au dus acest război contra liberalilor până la extrem. După cum anunța o foaie episcopală oficială, în 1880, toți preoții au căpătat ordin expres ca să refuze împărtășirea tuturor părinților care își trimit copiii la școlile laice, precum și învățătorilor acelor școli. Până unde merge spiritul de castă și intoleranță religioasă! La 1884, Ministerul Instrucțiunii Publice a fost suprimat și atribuțiunile sale date inisterului de Interne.

În Franța, învățământul primar s-a decretat obligatoriu prin legea de la 28 martie 1882 pentru copiii de la 6-13 ani împliniți și este gratuit. Întreținerea școlilor primare cât și a grădinilor pentru copii cade în sarcina comunelor. Legea din 1881 prevede înființarea învățământului primar superior, care constă sau în o clasă de un an anexată pe lângă școala primară ordinară sau în o școală distinctă cu un personal deosebit. Afară de aceste școli mai există cursuri de adulți, școli industria elementare și școli publice de învățământ complementar.

Franța, deși în privința învățământului superior este, putem zice, primul stat în Europa, în privința învățământului elementar este îndereptul Germaniei. Aceasta a recunoscut-o ea, și astăzi face progrese îmbucurătoare. Nici într-un stat bugetul instrucțiunii n-a crescut așa de tare, într-un timp atât de scurt ca în Franța. De la 1870-1880 s-a ridicat de la 26 la 58 mil. fr., din care 30 mil. numai pentru instrucțiunea primară.

Astăzi bugetul instrucțiunii în Franța este 131 mil. fr., prin urmare în timp de 16 ani a crescut cu mai bine de 100 milioane.

Învățământul primar în școlile publice este împărțit în trei cursuri: cursul elementar: doi ani, de la 7-9 ani; cursul mijlociu: doi ani de la 9-11 ani și cursul superior de la 11-13 ani; cursul complementar un an. În comunele în care lipsesc școlile maternale (grădini de copii) copiii sunt primiți în școala primară, și în acest caz cursul primar este precedat de clasa infantină de 1 sau 2 ani, după cum copiii intră la 6 sau la 5 ani.

Școala primară poate fi cu unul, doi sau trei învățători. Cea mai imperfectă este ca un singur învățător pentru toate trei cursurile. În școlile cu doi institutori unul e însărcinat cu cursul elementar și al doilea cu cel mijlociu și superior; în școlile cu trei institutori, fiecare curs formează o clasă distinctă. Există apoi școli cu 4, 5 și 6 clase (4, 5 și 6 institutori) care sunt cele mai perfecte.

În Elveția, patria lui Rousseau și a lui Pestalozzi, ca republică federativă din cantoane suverane, în ceea ce privește treburile interne, ni se prezintă cea mai mare lipsă de uniformitate în organizarea școlii, așa încât putem zice, câte cantoane, atâtea legi școlare. Această libertate absolută a cantoanelor este limitată prin art. 27 al Constituției elvețiene din 1874 numai întru atât, întrucât este obligat fiecare canton a se îngriji să aibă școli suficiente gratuite și sub controlul și conducerea Statului. Durata instrucțiunii primare variază între 6 și 9 ani. Etatea recerută pentru intrarea în școala primară este în unele cantoane anul al 6-lea, iar în altele anul al 7-lea. Maximul zilelor de școală este 48 săptămâni pe an, variind după cantoane. Așa, cantonul Luzern are trei ani compleți, un curs de vară și trei cursuri de iarnă. Soluthurn limitează timpul de școală

între 40 și 30 de ore pe săptămână iarna, iar vara îl reduce numai 12 ore pe săptămână. Schaffhausen lasă comunităților alegerea între 8 ani întregi sau 6 ani întregi și trei jumătăți; în cazul din urmă vara nu se țin cursuri. În cantonul Genff învățământul elementar este obligatoriu de la 6-13 ani; numărul orelor de lecție nu poate fi mai mare decât 6 pe zi. Fiecare comună este obligată îndată ce departamentul școlilor va pretinde să înființeze o școală de seară. Școlarii, în fiecare școală elementară, sunt împărțiți în 6 clase. Școli normale pedagogice nu există, iar învățătorii se recrutează din elevii gimnaziilor și școlilor reale, care au o secțiune pedagogică de 2 sau 3 ani sau din absolvenții universităților. Nu putem cita mai multe exemple; din aceste câteva se vede divergența cea mare ce există în organizarea învățământului primar. Cu toate această divergență de detaliu, putem reduce la trei diviziuni principale învățământul primar: elementar, secundar și mediu. D-l Hașdeu zice: „această divergență este mai mult aparentă sau cel puțin de o mică însemnătate, căci principiul esențial al învățământului primar elvețian, principiu care se generalizează din ce în ce în aplicațiune, este de a ține pe copil, mai ales pe cel de la țară într-un contract obligatoriu cu școala până la etatea de 16, 18, 20 de ani, adică într-un interval de vreo 15 ani, astfel că ceea ce într-o localitate lipsesc din durata școlii propriu-zisă, să se completeze tot acolo prin alte două școli primare: grădina de copii și școala de adulți¹.

În privința instrucțiunii primare, Germania se află astăzi în fruntea statelor europene. Această stare de înflorire a învățământului elementar își are trecutul său istoric, a cărei începuturi de dezvoltare trebuie să le căutăm în timpul reformei religioase, în școlile Pietiștilor și Filantropiștilor, în tendința de emancipare a burgheziei și în nobila emulație a principilor germani din acea mulțime de state mari și mici, care astăzi constituie Germania unită, de a încuraja și a contribui din propriile lor averi pentru ridicarea nivelului cultural. Germania unită de astăzi este opera școlii primare.

Organizarea învățământului primar este diferită în statele Germaniei, deși astăzi se fac încercări de uniformizare. Vom lua numai câteva.

În Prusia învățământului primar a fost organizat în baza așa numitelor regulative prusiene, înlocuite la 15 octombrie 1872 prin dispoziții generală, în lipsa unei legi organice asupra învățământului. Conform acestor dispoziții generale există trei categorii principale de școli primare:

1) Școli primare cu un singur învățător, în care toți copiii în etate de a frecventa școala primesc instrucțiunea de la un singur învățător; totuși numărul copiilor nu poate trece peste 80. În aceste școli, care sunt cele mai neperfecte, fiindcă copiii nu sunt de aceeași etate și nu au aceleași lecții, se fac secțiuni cu care învățătorul se ocupă pe rând, iar secțiunile care rămân se ocupă cu desen, caligrafie, teme de scris, etc. ajutându-se după metoda Bell-Lancaster de monitor. De regulă se fac trei secțiuni, fiind ocupată secțiunea I cu 20 ore pe săptămână, secțiunea II și III câte 30 ore.

2) Școli cu doi învățători și cu trei secțiuni; iar dacă în aceste școli numărul elevilor trece peste 120, numărul învățătorilor crește la trei cu trei odăi de clasă deosebite.

3) Școli cu mai mulți învățători, al căror număr poate crește până la 8, adică pentru fiecare an de școală un învățător. Cele mai multe sunt însă cu 4 învățători, fiind pentru anul I un învățător cu două secțiuni, pentru anul II și III al doilea cu două secțiuni, pentru anul IV și V al treilea cu două secțiuni și pentru VI, VII și VIII al patrulea învățător cu trei secțiuni. În școlile cu mai mulți învățători, în clasele superioare sexele sunt separate.

¹ *Idem*, Nr. 2, 15 mai 1887, pp. 33-44.

Dintre toate obiectele care se predau, se pune mai mare pondere pe religie și limba germană, reglementându-se în linii generale și metoda cum are să se predea fiecare obiect.

În Hamburg, școlile primare sunt cu 7 clase; numărul elevilor unei clase nu poate fi mai mare ca 50, rămânând ca acolo unde întrece această cifră să se creeze clase paralele.

În Bavaria, durata timpului de școală este 7 ani, de la 6-13 ani împliniți. Copiii se înscriu la țară în mai, iar în orașele mai mari în octombrie. Copiii de la 6-9 ani formează clasa inferioară, cei cu 10-11 ani clasa medie și cei de 12-13 ani clasa superioară. Cursurile durează iarna câte 5 ore pe zi, vara în comunele rurale numai câte trei ore. Ca completare a școlii primare, servesc școlile de repetiție până la 16 ani, care țin cursurile în duminici 1-3 ore.

În Saxonia găsim aproape aceeași diviziune. Sunt următoarele categorii: școala populară simplă cu doi învățători, școala populară medie și superioară cu mai mulți învățători. Fiecare este obligat a frecventa în decurs de 8 ani școala primară și alți trei ani școala de repetiție în zile de duminică sau în alte zile din săptămână, seara, câte două ore. În școlile populare superioare se predau și limbi străine.

În Wurttemberg, școala primară poartă mai mult ca în alte state ale Germaniei caracterul confesional. Copiii de la 7-14 ani sunt obligați a frecventa școala primară; părinții sunt liberi însă a-și trimite copiii și de la anul al 6-lea. Ca continuare a școlii primare sunt cursurile de duminică ca obligatorii. Afară de acestea mai sunt școli industriale cu 4-6 ore pe săptămână cu cursuri de seară a căror frecventare nu este obligatorie. Scopul acestora din urmă nu este întru atât învățarea unei meserii, cât deprinderea școlarilor la o muncă regulată.

În Austria întâmpinăm o mare diversitate în organizarea învățământului primar. Începând de la școala primară cu un singur învățător cu trei secțiuni, din care secțiunea „a” cuprinde copii din anul I de școală, secțiunea „b” copii din anul 2, 3 și 4 și secțiunea „c” copii din anul 5, 6, 7 și 8 de școală, ne ridicăm treptat la școala cu doi învățători, fiecare câte o clasă împărțită în două secțiuni și așa mai departe, până la școala cu 8 clase și cu 8 învățători, care este cea mai perfectă. Mai mult de jumătate din școlile primare sunt încă cu un învățător. În ceea ce privește scopul ce-l urmărește școala primară, el este determinat prin ordinul Ministerului de Culte și Instrucțiune și planul de învățământ pentru toate categoriile de școli primare de la 18 mai 1874. În circulara adresată tuturor autorităților școlare se zice că de vreme ce nu toți copiii vor putea urma în școala primară până la absolvirea clasei a opta, ci numai până când vor fi satisfăcut legea de obligativitatea învățământului (înțelegându-se că unii pot rămâne repetenți și ajunge la etatea de 14 înainte de a fi absolviți ultima clasă), de aceea învățământul va fi concentrat prezentând în fiecare clasă un material rotunjit care, în clasa imediat superioară, se dezvoltă mai pe larg; elevii încetând a frecventa școala ori și în care clasă fără a fi terminat, vor avea o sumă de cunoștințe care formează un întreg sistematic, fără a fi trunchiate. De asemenea, fără a se altera scopul școlii primare și planul lecțiilor, trebuie a se avea în vedere împrejurarea, ca acei copii care ar voi a continua în vreo școală secundară, să poată părăsi școala primară și să aibă cunoștințe pregătitoare suficiente din primii 4 sau 5 ani de școală primară pentru a putea păși în vreo școală secundară și a-și putea continua studiile cu succes.

Am putea merge și mai departe în arestarea sistemului de organizare a școlii primare în alte state ale Europei, ca a celor din Danemarca, Suedia-Norvegia, Italia, etc.; pentru scopul ce urmărim, credem însă suficient cele înșirate până aici. Am dat numai punctele principale, fără a intra în detalii, fiind aceasta o lucrare prea întinsă.

Din cele expuse până aici ne convingem de următoarele fapte importante:

În toate statele civilizate, guvernele cât și inițiativa privată arată cea mai vie sollicitudine pentru prosperarea școlii primare. Învățământul primar i se dă o dezvoltare cât se poate de mare, făcându-l accesibil tuturor păturilor sociale. Numărul anilor în care fiecare copil este obligat școala, este aproape îndoit de mare ca la noi, și afară de aceasta, după absolvirea celor 7 sau 8 ani de școală primară, contactul cu școala nu este întrerupt, ci el se continuă sub diferite forme: fie ca școală de repetiție în duminici și sărbători, fie cursuri de adulți și, în fine, cursuri de seară unde, pe lângă carte, se deprinde tinerimea și în meserii sau lucruri de mână. Afară de aceasta, vedem tendința de uniformizare a programelor acolo unde ele nu sunt, și introducerea planului de lecții în așa mod, copiii de orice categorie de școli primare, după absolvirea celor 4 sau 5 clase, să poată fi primiți în școlile secundare, licee și gimnazii, rămânând ca în ultimii ani de școală, adică în anul 6, 7, 8, pe lângă cunoștințele generale, să se dea și unele cunoștințe speciale indispensabile viitorului cetățean, care nu va urma în altă școală, diferind felul și măsura acestor cunoștințe speciale după categoria școalelor, după cum ele adică, sunt urbane sau rurale.

Constatăm mai departe, că în cele mai multe state există puține școli primare cu un singur învățător, în altele, ca de exemplu în Saxonia, nici nu există școală primară cu un singur învățător; cele mai imperfecte sunt cu doi. Tendința este de a ajunge acolo ca fiecare clasă să aibă un învățător după cum și sunt deja în școlile primare urbane cu 7 și 8 clase. Acestea sunt, negreșit, cele mai perfecte, care nu se pot susține decât la orașe. În comunele rurale majoritatea școlilor sunt cele cu doi, trei și patru învățători. Obligativitatea învățământului este strict observată încât, după cum fiecare nu poate fi scutit de la împlinirea altor datorii cetățenești, întocmai așa nu poate fi scutit nici de trimiterea copiilor la școală și de supraveghere, ca s-o frecventeze regulat. Planul de învățământ și programele indică pe lângă materialul didactic și metoda după care trebuie să se predea acel material. Instrucțiunea fetelor merge paralel cu a băieților, deosebindu-se numai în câteva puncte din program.

Am insistat, deși foarte pe scurt, asupra organizării învățământului în câteva state, pentru a ne putea mai bine da seama de ceea ce noi avem și ceea ce ar trebui să avem.

Nu voim a susține prin aceasta că tot ceea ce vedem la alte popoare înaintate decât noi, să imităm fără niciun control și fără a căuta dacă de potrivește cu starea noastră actuală de cultură, pentru ca atunci am face o mare greșală. În dezvoltarea popoarelor pe calea lor către progres nu se pot face salturi pentru că ele ar fi periculoase. Este un principiu stabilit de școala pedagogică pestaloziană, că educațiunea și instrucțiunea trebuie să fie în conformitate cu cultura. Prin aceasta se înțelege că punctul de plecare a oricărei reforme de instrucțiune trebuie să țină cont de gradul de cultură al poporului, de necesitățile lui, de toate formele sociale, politice și economice prin care se manifestă acea cultură. Aceasta nu împiedică a tinde spre un ideal realizabil, pe care să-l făurim din elementele bune de care dispunem, adăugit cu bunurile unei culturi mai înaintate.

Școala, învățătorul și elevul se găsesc în mijlocul acestei culturi; școala trebuie să țină cont de carestă fază de cultură, să o îmbunătățească, conservând ce este bun și propriu firii poporului pentru dezvoltarea sa și adăugând aceea ce-i lipsește, pentru a-i asigura un viitor mai fericit.

Aceste premise, să venim la învățământul nostru primar și să vedem cum se găsesc el astăzi.

Avem prea puține scrieri care ar putea să ne călăuzească în studierea trecutului nostru, în general, cu atât mai puține sunt acele care se ocupă de dezvoltarea învățământului primar. Academia a scris un premiu pentru o lucrare de acest soi, care, desigur, va elucida multe puncte ce astăzi nu sunt cunoscute și care va arunca lumină asupra unor încercări infructuoase ce s-au făcut și ne va arăta calea ce trebuie să urmăm.

Chemați sunt acei cărora le este dată posibilitatea de a scormoni arhivele ministerului și ale bibliotecilor publice și a pune, astfel, bazele unui început de istoricul instrucțiunii la noi.

Învățământul primar, după cum el funcționează astăzi, este organizat prin legea instrucțiunii din 1864, cu modificările parțiale aduse prin legile din 1879 și 1883. În legea din 1884 se prevedea că învățământul primar este obligatoriu de la etatea de 8-12 ani împliniți pentru copiii de ambele sexe. Părinții sau tutorii copiilor care, fără cauze motivate nu și-ar fi trimis copiii la școală, erau supuși la amendă, fie în bani, care se vărsau în casa comunală în favorul școlii, fie în muncă în favorul comunei. În caz de recidivă pedeapsa se duplica. Această prevedere a legii a fost cea mai puțin observată și din această cauză obligativitatea învățământului primar a căzut în desuetudine. Lipsa de localuri corespunzătoare, de învățători capabili și însuflețiți de sentimentul datoriei, cei mai buni descurajați prin o sumă de împrejurări, distanțele prea mari dintre cătunele care n-aveau școală și comuna unde trebuia să-și trimită copiii, sărăcia și ignoranța cu toate urmările lor, au făcut ca învățământul primar, cu deosebire cel rural, să existe în parte numai pe hârtie.

Durata anilor obligatorii de a frecventa școala a fost prelungită la 6 ani la 1883. Consiliul general al instrucțiunii din acel an, în raportul său către Ministru de Culte și Instrucțiune publică, susține această reformă pe motivele că, pentru a se da viitorilor săteni cunoștințele trebuincioase, spre a produce mai mult și mai bine decât strămoșii lor, spre a deveni mai economi, mai orali și, în același timp, mai practici, patru ani de școală sunt insuficienți. De asemenea, etatea când copiii au să înceapă a frecventa școala s-a hotărât a fi de la 7 ani împliniți. Învățământul primar urban a rămas cu patru clase ca și înainte.

Prelungirea termenului de 4 la 6 ani nu putea să fie decât folositoare. Căci în adevăr, dacă ținem socoteala de cunoștințele ce trebuie să e dea școala unui fiu de sătean, pentru ca el să poată deveni cetățean luminat, conștient de drepturile și obligațiile sale, în stare de a-și îmunătăți soarta prin o muncă mai rațională și mai productivă, negreșit că 4 ani de școală erau prea puțini, cu atât mai ales că n-avem cursuri de adulți și școli de repetiție care ar putea completa și continua instrucțiunea primită în școală.

Dacă ne uităm însă la foloasele ce ar fi trebuit să aducă această reformă, vedem că ele au fost zădărnice de o mulțime de cauze, din care, unele, sunt în însăși lehea, nefiind pusă în concordanță cu legea instrucțiunii din 1864; altele în programe și, iarăși, altele și cel mai puternice care provin din sistemul de organizare a comunelor, care sunt prea mici, formate din cătune din câte 20-50 case răzläțite pe mari întinderi, de unde provine că nu putem avea administrație cum se cuvine, nu putem avea o populație școlară suficientă și constantă, localuri corespunzătoare, etc. și aici se înfundă aplicarea oricăror mijloace coercitive pentru a putea pune în practică obligativitatea învățământului. Va trebui să vină o mare reformă socială și economică pentru ca să putem avea mai întâi comune mai populate. Aceasta trebuie să se întâmple odată, sacrificând orișice aparente interese ale marii proprietăți, dacă voim serios a ridica masa poporului din ignoranță și sărăcie. În ținuturile românești ale fostelor regimente I și II de grăniceri din Transilvania, primul pe Valea Oltului și al doilea pe Valea Someșului, înainte de militarizare, comunitățile încă erau mici. Cel dintâi lucru al administrației militare a fost de a strămuta comunele prea mici și a le reuni în comune mari pe lângă căile de comunicație, și astăzi, cu toată persecuția ungurească, vedem școli înfloritoare în acele ținuturi, biserici cum se cuvine și un popor care, numai mulțumită emulației la muncă, comunității mai strânse de interese, interesului ce-l poartă fiecare față de școală și biserică, care, toate nu se pot naște și nu pot exista decât într-o asociațiune mai mare de familii, numai mulțumită acestor împrejurări își poate conserva naționalitatea.

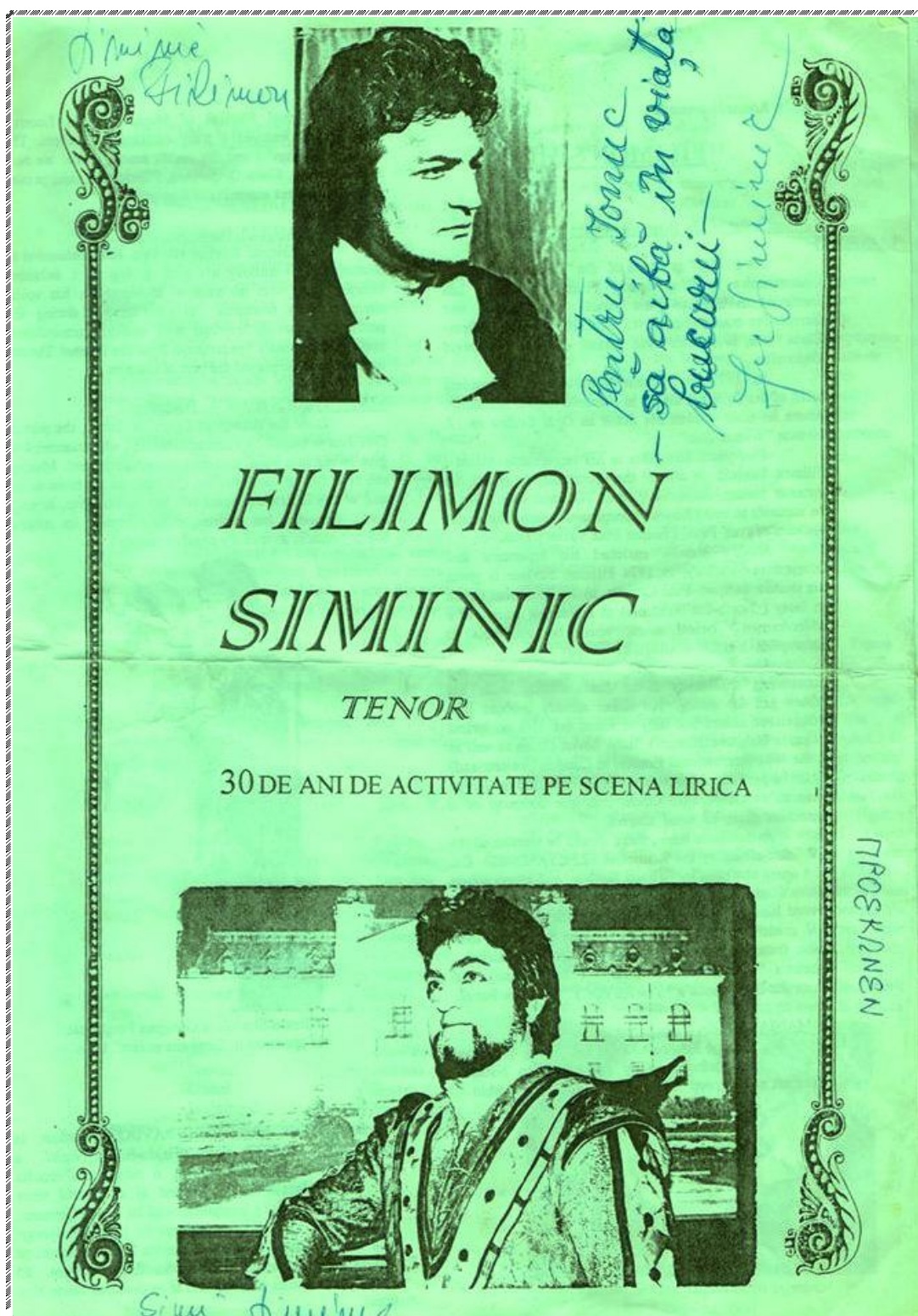
Am zis că legea este vicioasă. După lege, copiii trebuie să frecventeze școala 6 ani, începând de la etatea de 7 ani împliniți. Dar legea din 1864 zice că după ce copilul a împlinit etatea de 12 ani, nu-l mai poți constrânge să vină la școală. În cazul cel mai bun va fini 5 clase, cu toate că cei mai mulți copii când vin la școală sunt de 8 și 9 ani. De aici provine că cele două clase din urmă sunt frecventate în multe comune de câte unul și doi copii.

În privința programelor nu stăm mai bine. Ele sunt preschimbate aproape în fiecare sesiune de către consiliul general de instrucție, încât nu mai știm unde ne aflăm. Acest corp luminat, compus în majoritate din profesori universitari și liceali, care niciunii n-au inspirat colbul școlii primare, fără discuții suficiente, croiesc la programe și copiază fără control, încărcând pe spatele învățătorului materii, care el este silit să le predea, lipsite în sine de concordanță și, mai presus de toate, nemetodice. Și fiindcă programele nu sunt analitice – ceea ce este un mare rău – indicându-se numai în principii generale materia ce trebuie să se predea, se întâmplă că revizorul, de multe ori om lipsit de cunoștințe pedagogice, să pretindă de la bietul învățător lucruri imposibile. Cu această stare de lucruri am ajuns acolo, că după datele statistice ce avem, din 77.000 căsătoriți pe an în comunele rurale, abia 7.000 știu să iscălescă și că din aceștia prea puțini știu să scrie și să citească cumsecade.

Această stare de lucruri trebuie să îngrijească pe orșicine dorește binele acestei țări. Așteptăm o îmbunătățire a mersului instrucțiunii în general și, în special al celei primare, de la noul proiect de lege al actualului domn ministru al Instrucțiunii, care are în vedere o reformă fundamentală a întreg sistemului nostru de învățământ.

Nu ne putem ocupa astădată de programe și de metode; le-am atins numai în treacăt. Vom avea ocazie în această revistă a consacra acestei chestiuni articole speciale și, atunci, vom vedea cum ele sunt alcătuite și cum ar trebui să fie¹.

¹ *Idem*, Nr. 3, 15 iunie 1887, pp. 65-74.

DESTINE ÎMPLINITE

FILIMON SIMINIC

- Tenor -

- Născut la 6 martie 1942 în Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud.

- 1956-1960, elev al Liceului „George Coșbuc” din Năsăud.

- 1960-1962, urmează cursurile Institutului Pedagogic din Cluj-Napoca.

- 1962-1967, Conservatorul (azi, Academia de Muzică) „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca, secția „Compoziție, dirijat, pedagogie” cu specializarea „Dirijat cor” la clasa profesorului Pop Dorin.

- 1968-1972, angajat al Operei

Române din Cluj-Napoca.

- 1972-1974, la Craiova, unde este prim solist și cap de afiș al spectacolului „Sânge vienez” de J. Strauss, în rolul Conte Eduard, spectacol ocazionat de înființarea Teatrului Liric din Craiova la data de 29 iunie 1972.

Din septembrie 1974 a intrat prin concurs la Opera Română din Iași. Pentru concursul de la Iași a cântat rolul Ciprian Porumbescu din „Lăsați-mă să cânt” de Gherase Dendrino și Conte Eduard din „Sânge vienez” de J. Strauss.

La Iași s-au deschis toate porțile spre operă, deoarece repertoriul operei era mare și variat și, tocmai, la venirea lui în Iași s-au pensionat trei tenori de maircă ai Operei Române ieșene: Ion Iorgulescu, Victor Popovici și Traian Uilecan. Astfel că a luat în piept cele mai diferite ca:

- Ducele de Mantua din „Rigoletto”
- Alfredo din „Traviata”
- Manrico di „Trubadurul”
- Ernani din „Ernani”
- Tamino din „Flautul fermecat”, etc.

Cu această ocazie să amintim o parte din repertoriul cântat în cei 30 de ani de activitatea.

OPERE

Autorul operei	Titlul operei	Personajul interpretat
Belini	Norma	Polione
Donizetti	Lucia de Lamermoor	Edgardo
Bizet	Carmen	Don Jose
Gounod	Faust	Faust
Mozart	Flautul fermecat Răpirea din Serai	Tamino Belmonte
Pucini	Tosca Madame Butterfly	Cavardossi Pinkerton
Ceaikovski	Eugene Oneghin	Lenski
Verdi Verdi	Rigoletto Bal mascat Traviata Ernani Trubadurul	Ducele de Mantua Ricardo Alfredo Ernani Manrico
Mascagni	Cavaleria rusticana	Turidu
Leoncavallo	Paiațe	Canio
Enescu	Oedipe	Pastorul Regele Lajos
Gheorghe Dumitrescu	Răscoala Decebal	Petre Petre Ardalus

OPERETE

Autorul operetei	Titlul operetei	Personajul interpretat
Strauss	Liliacul Sânge vienez	Eisenstein Eduard
Kalman	Silvia	Edvin
Herve	Mademoiselle Nitouche	Champlatreux
Abraham	Bal la Savoy	Aristide de Fablas
Kuneke	Logodnicul din lună	Străinul I
Gherase Dendrino	Lăsați-mă să cânt	Ciprian Porumbescu
Ștefan Lory	Toate pnzele sus	-

VOCAL SIMFONIC

Compozitorul	Titlul
J. S. Bach	Missa în Si minor „Magnificat”
Mozart	Missa Încoronării, Requiem
Beethoven	Simfonia a IX-a
Handel	Samson, Serbările lui Alexandru
Verdi	Requiem

A cântat peste hotare în Italia, Danemarca, Franța, Polonia, Germania, Bulgaria, Ungaria, URSS, Cehoslovacia, Republica Moldova.

A cântat cu artiști mari din Europa și America, multe nume cunoscute și apreciate. Ei există pe afișele tenorului. Dintre aceștia tenorul specifică: „Nu pot, însă, să nu-l amintesc pe pritenul meu Paata Burguladze, marele bas gruzin, cu care am cântat două spectacole de faust și cu care am legat o prietenie frățească. Apoi, dintre artiștii români, David Ohanesian, de multe ori stând la dânsul acasă, mi-a dat multe sfaturi și mi-a fost ca un părinte.

Am cântat și cu Nicolae Herlea, un om deosebit, atât în viața de scenă cât și în afara ei. Nu pot să uit apoi spectacolele de la Kiev unde am cântat *Faust* și *Traviata*, unde muncitorii de scenă m-au purtat pe umeri, afară, în stradă, zicând: *maladet*, adică *bravo*.

La Stara Zagora, în *Traviata* și *Rigoletto*, s-a aplaudat atât de mult încât nu știam cât să mai stăm pe scenă la aplauze”.

Tenorul Filimon Siminic, cetățean de onoare al orașului Sângeorz-Băi

Tenorul Filimon Siminic de la Opera din Iași a revenit pe plaiurile natale, în luna august a anului 2009, pentru a fi înnobilat cu cea mai importantă distincție a localității: titlul de „Cetățean de Onoare al orașului Sângeorz-Băi”. Decizia a fost luată la reunirea în plen a Consiliului Local, la propunerea primarului Roland Venig. În expunerea de motive a acestuia se arată că Filimon Siminic merită această distincție pentru meritele deosebite în activitatea artistică prin care a adus cinste comunității sângeorzene.

Repertoriul bibliografic al revistei „Pisanii Sângeorzene”

2012

1.	ALEXI, OCTAVIAN: <i>Ultima scrisoare</i> , 2012, septembrie, nr. 1, p. 64.
2.	ALEXI, A. P.: <i>Obiceiuri de Moș Nicolae în Austria</i> , 2012, noiembrie-decembrie, nr. 3-4, pp. 40-42.
3.	ANDREI, MIRELA: <i>Înființarea și organizarea Vicariatului Rodnei</i> , 2012, noiembrie-decembrie, nr. 3-4, pp. 45-48.
4.	BOJOR, VICTOR: <i>Vicarul și prepozitul Macedon Pop</i> , 2012, octombrie, nr. 2, pp. 47-66.
5.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Monahismul sângeorzan în contextul transilvan</i> , 2012, septembrie, nr. 1, pp. 43-46.
6.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Ieromonahul Antonie Bâznog din Sângeorz-Băi</i> , 2012, septembrie, nr. 1, pp. 47-57.
7.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Confiscarea bunurilor personale ale profesorului universitar doctor Gavril Scridon</i> , 2012, septembrie, nr. 1, pp. 65-66.
8.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Lăcașuri de trăire ortodoxă sângeorzene până la 1900</i> , 2012, octombrie, nr. 2, pp. 23-26.
9.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Procesele intentate ieromonahului Ioachim Bâznog</i> , 2012, octombrie, nr. 2, pp. 27-43.
10.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Din activitatea lui Octavian Utalea</i> , 2012, octombrie, nr. 2, pp. 44-45.
11.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Un sângeorzan printre morții Aiudului: Hâruga Maxim</i> , 2012, octombrie, nr. 2, pp. 67-70.
12.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Solomon Haliță (1859-1926)</i> , 2012, noiembrie-decembrie, nr. 3-4, pp. 59-69.
13.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Prietenia dintre Lucian Blaga și Lucian Valea în arhivele securității</i> , 2012, noiembrie-decembrie, nr. 3-4, pp. 73-74.
14.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Purificarea corpului didactic din Sângeorz-Băi și împrejurimi</i> , 2012, noiembrie-decembrie, nr. 3-4, pp. 75-76.
15.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Atitudinea autorităților sângeorzene interbelice față de ieromonahul Bâznog</i> , 2012, noiembrie-decembrie, nr. 3-4, pp. 49-55.
16.	DRĂGANU, NICOLAE: <i>Toponimie și istorie: Sângeorz-Băi</i> , 2012, noiembrie-decembrie, nr. 3-4, pp. 7-8.
17.	HODOROGA, FLORIN, DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Cuvânt înainte</i> , 2012, septembrie, nr. 1, p. 1.
18.	HODOROGA, FLORIN: <i>Taraful de muzică tradițională din Sângeorz-Băi</i> , 2012, noiembrie-decembrie, nr. 3-4, pp. 37-39.
19.	IMBRESCU, I. ILIE: <i>Credincioșenia ardeleanului</i> , 2012, septembrie, nr. 1, p. 3.
20.	MOISIL, IULIU: <i>Artemiu P. Alexi (1847-1896)</i> , 2012, septembrie, nr. 1, pp. 20-42.
21.	SOHORCA, IUSTIN: <i>Începutul comunei sângeorz-Băi</i> , 2012, septembrie, nr. 1, pp. 4-7.
22.	SOHORCA, IUSTIN: <i>Date geografice despre Sângeorz-Băi</i> , 2012, septembrie, nr. 1, pp. 8-19.
23.	SOHORCA, IUSTIN: <i>Monografia școlilor din Sângeorz-Băi</i> , 2012, octombrie, nr. 2, pp. 1-17.
24.	SOHORCA, IUSTIN: <i>Datini și folclor din Sângeorz-Băi</i> , 2012, octombrie, nr. 2, pp. 18-22.
25.	SOHORCA, IUSTIN: <i>Datini și folclor din Sângeorz-Băi</i> , 2012, noiembrie-decembrie, nr. nr. 3-4, pp. 11-36.

1.	ALBU, NICOLAE: <i>Lucian Valea: Întoarcerea lângă pământ (vresuri)</i> , recenzie, 2013, iulie, nr. 7, pp. 27-30.
2.	ALEXI, A. P.: <i>Foloasele practice ale meteorologiei</i> , 2013, iulie, nr. 7, pp. 16-22.
3.	AL-GEORGE, ION: <i>Restituiri</i> , 2013, august, nr. 8, pp. 15-29.
4.	ANDREI, MIRELA: <i>Vicarii Năsăudului</i> , 2013, ianuarie, nr. 1, pp. 29-36.
5.	ANDREI, MIRELA: <i>Consistoriul și sinodul vicarial</i> , 2013, februarie, nr. 2, pp. 31-34.
6.	ANDREI, MIRELA: <i>Capelanul în Sângeorz-Băi</i> , 2013, martie, nr. 3, pp. 43-50.
7.	*** <i>Aniversare: 1733-2013, 280 de ani de școală sângeorzană</i> , 2013, iunie, nr. 6, pp. 5-7.
8.	*** <i>Băile de la Sângeorgiu</i> , 2013, iulie, nr. 7, pp. 12-14.
9.	BINDER, IRINA: <i>Câinii latră, ursul trece</i> , 2013, februarie, nr. 2, pp. 9-10.
10.	BÂRSAN, ZAHARIA: <i>Teatru la Sângeorz</i> , 2013, decembrie, nr. 12, pp. 27-32.
11.	*** <i>Bune de meditat și azi cuvintele de la 1854</i> , 2013, septembrie, nr. 9, pp. 5-6.
12.	CĂPĂȚAN, TRÂNCĂ LIGIA: <i>Un gând la început de an</i> , 2013, ianuarie, nr. 1, pp. 7-9.
13.	CRĂCIUN, ICU: <i>Orașul-stațiune Sângeorz-Băi are o revistă remarcabilă</i> , 2013, iunie, nr. 6, pp. 9-10.
14.	*** <i>Cronică</i> , 2013, octombrie, nr. 10, pp. 56-59.
15.	*** <i>Cuvântul ierarhilor</i> , 2013, mai, nr. 5, pp. 4-6.
16.	*** <i>Cuvântul prefectului Solomon Haliță cu ocazia celei de-a VII-a aniversări a Marii Uniri ce a avut loc la Bistrița</i> , 2013, decembrie, nr. 12, pp. 12-14.
17.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Atitudinea forurilor bisericești greco-catolice față de ieromonahul Ioachim Bâznog</i> , 2013, ianuarie, nr. 1, pp. 37-50.
18.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Începuturile comunismului din sângeorz-Băi</i> , 2013, ianuarie, nr. 1, pp. 25-62.
19.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Atitudinea confrăților ortodocși față de ieromonahul Ioachim Bâznog</i> , 2013, februarie, nr. 2, pp. 35-44.
20.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Stațiunea „Hebe” Sângeorz-Băi în perioada interbelică</i> , 2013, martie, nr. 3, pp. 33-39.
21.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Reacția opiniei publice în problema ieromonahului Bâznog</i> , 2013, martie, nr. 3, pp. 51-56.
22.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Tânăr sângeorzan ucis în timpul regimului comunist</i> , 2013, martie, nr. 3, pp. 63-64.
23.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Personalități sângeorzene din granița năsăudeană</i> , 2013, aprilie, nr. 4, pp. 19-24.
24.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Represaliile împotriva călugărului Bâznog, construirea și sfințirea bisericii</i> , 2013, aprilie, nr. 4, pp. 31-42.
25.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Și clopotele ieromonahului Ioan Ioachim Bâznog au istoria lor</i> , 2013, mai, nr. 5, pp. 27-30.
26.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Începutul slujirii preoțești a părintelui Vasile Hanțiu în Maieru</i> , 2013, mai, nr. 5, pp. 52-55.
27.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Trecerea la cele veșnice, starea actuală a bisericii, a terenurilor aferente și mărturii despre ieromonahul Ioachim Bâznog</i> , 2013, iunie, nr. 6, pp. 18-21.
28.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Ieromonahii Antonie și Ioachim Bâznog în presa vremii</i> , 2013, iulie, nr. 7, pp. 32-43.
29.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Demersuri pentru construirea bisericii ortodoxe „Schimbarea la Față” din Sângeorz-Băi</i> , 2013, august, nr. 8, pp. 31-40.
30.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>„Plecarea” părintelui Teodor Lazăr din Sângeorz-Băi</i> , 2013, septembrie, nr. 9, pp. 24-36.
31.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Solomon Haliță – O conștiință luptătoare</i> , 2013, octombrie, nr. 10, pp. 29-40.

32.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Slujitori și luptători sângeorzeni pentru ortodoxie</i> , 2013, noiembrie, nr. 11, pp. 11-18.
33.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Viața studentului Solomon Haliță la Viena</i> , 2013, noiembrie, nr. 11, pp. 24-31.
34.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Preotul Vasile Puica</i> , 2013, decembrie, nr. 12, pp. 23-25.
35.	DĂRĂBAN, ALEXANDRU: <i>Solomon Haliță – profesor, cărturar și demnitar peste Carpați</i> , 2013, decembrie, nr. 12, pp. 33-45.
36.	*** <i>Documente privind Marea Unire</i> , 2013, decembrie, nr. 12, pp. 10-11.
37.	IOANID, DOINA: <i>Interviu cu Maxim Dumitraș</i> , 2013, februarie, nr. 2, pp. 63-68.
38.	MĂGUREAN, MONICA ȘTEFANIA: <i>Elena Virginia Mateiciuc</i> , 2013, noiembrie, nr. 11, pp. 33-37.
39.	MĂLAICU – HONDRARI, MARIN: <i>Destine împlinite</i> , 2013, noiembrie, nr. 11, pp. 49-55.
40.	MĂTI, VALERIU DORU: <i>Evreii și societatea năsăudeană</i> , 2013, noiembrie, nr. 11, pp. 19-22.
41.	MOISIL, IULIU: <i>Alexandru Odobescu la Sângeorz-Băi</i> , 2013, iunie, nr. 6, pp. 25-33.
42.	MORARIU, IULIU-MARIUS: <i>Ora de religie ortodoxă în Gimnaziul grăniceresc năsăudean între anii 1880-1900</i> , 2013, aprilie, nr. 4, pp. 25-30.
43.	NICOLAIE, IOANA: <i>Destine împlinite</i> , 2013, iunie, nr. 6, pp. 52-59.
44.	OANEA, LAURENȚIU: <i>Aradul – centrul acțiunilor național-revoluționare din lunile octombrie și noiembrie 1918</i> , 2013, decembrie, nr. 12, pp. 5-8.
45.	OANEA, LAURENȚIU: <i>Patria, Tronul și Partidul Liberal</i> , 2013, decembrie, nr. 12, p. 9.
46.	ONIȘOR, VICTOR: <i>Todoran</i> , 2013, noiembrie, nr. 11, n pp. 5-10.
47.	*** <i>Repertoriul bibliografic al revistei „Pisanii Sângeorzene” pe anii 2013 și 2013</i> , 2013, decembrie, nr. 12, pp. 51-53.
48.	TALOȘ, IOAN: <i>Balada „Meșterului Manole” în variantele ei transilvănene</i> , 2013, decembrie, nr. 12, pp. 16-21.
49.	SIMINIC, FILIMION: <i>Destine împlinite</i> , 2013, decembrie, nr. 12, pp. 46-50.

Cuprins

1 DECEMBRIE 1918

LAURENȚIU OANEA, <i>Aradul – centrul acțiunilor național-revoluționare din lunile octombrie și noiembrie 1918</i>	5
LAURENȚIU OANEA, <i>Patria, Tronul și Partidul Liberal</i>	9
*** <i>Documente privind Marea Unire</i>	10
*** <i>Cuvântul prefectului Solomon Haliță cu ocazia celei de-a VII-a aniversări</i>	12

TRADIȚII

IOAN TALOȘ, <i>Balada „Meșterului Manole” în variantele ei transilvănene</i>	16
--	----

BISERICĂ ȘI SOCIETATE

ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Preotul Vasile Puica</i>	23
--	----

RESTITUIRI

ZAHARIA BÂRSAN, <i>Teatru la Sângeorz</i>	27
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Solomon Haliță – profesor, cărturar și demnitar peste Carpați</i>	33

DESTINE ÎMPLINITE – FILIMON SIMINIC	46
--	----

*** <i>Repertoriul bibliografic al revistei pe anii 2012 și 2013</i>	51
--	----

CUPRINS	54
----------------------	----

**Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CASA DE CULTURĂ SÂNGEORZ-BĂI**

**ISSN 2285 – 8229
ISSN-L 2285 - 8229**